Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 20 май, 1978 шу. ● № 61 (5881). ● Мах 2 кеп.

Республика кхашка

БIаьсти юв культураш дIайийна бовла боахк вай республика механизатораш. Статуправлене аргIанарча сводка хоамах 15 май тIаккхоачаш бIаьсти юв культураш 167 эзар гектара тIа дIайийнай, план 94 процент кхоачаш а еш. БIаьсти юв культураш дIаера план кхоачашъяьй Грозненски, Наурски, Шелковской районий боахамаша. Ялата лаьрхIа хьажкIаш 28,5 эзар гектара тIа дIайийнай, е планагIа дIае езачох 98 процент.

Грозненски, Советски, Шалински, Шелковской районашка мара йисаяц из культура хIанзчул тIехьагIа кхы а дIае езаш. Аханега кхоачаш — 3570 гектара тIа дуга дIадийнад. Шелковской района боахамаша из культура дIаера план 78 процент кхоачашъяьй, хIаьта Гудермесски районо — 42 процент. Баьцадаараш 12,1 эзар гектара тIа, е планагIа дIаде дезачох 95 процент дIадийнад. ДукхагIйолча районашка кхоачашъяьй уж дIадера планаш.

ХIанз дIайийнача культураштa Iунал деш ба республика механизатораш, кхаш леладераш.

БЕ БЕЗАШ БАР ДУКХА БОЛХ БА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ХIАМА ХЬАКХОЛЛА НИЗАШ ДЕГIАКХУВЛАРА ЙОЛЧА IИЛМАН КОНФЕРЕНЦЕ БОЛХ ЧАКХБАЬННАБ

Самардийнахьа, 18 мае Грознерча республикански драматически театре хилар Нохч-ГIалгIай АССР хIама хьакхолла низаш дегIакхувлара йолча проблемашта хетаяь Iилман конференце шоллагIа пленарни заседани.

Конференце дакъа лоацараша ладийгIар отраслеви секцей балхах долча хоамашка. Къамаьлаш дир **М. М. Афанасенкос.** — КПСС обкома мехкдаьттаи химически отдела заведующе, мехкдаьтта промышленноста секце кулгалхочо; **А. З. Дорогочински**— профессора, химически Iилмай доктора, академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института кафедра заведующе, мехкдаьттеи гази йоахачеи мехкдаьттахимически промышленноста секце кулгалхочо; **Ю. Л. Расторгуева** — профессора, технически Iилмай доктора, академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института ректора, энергетика секце кулгалхочо; **Г. Г. Олейникова**—КПСС обкома промышленно - транспортни отдела заведующе, машинаши приборашн еча секце кулгалхочо; **Е. В. Тумсоева** — КПСС обкома гIишлон отдела заведующе, гIишлошъечеи гIишлон материалийи секце кулгалхочо: **С. В. Синельникова** — Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела заместитела, кхачани яйгачеи промышленноста секце кулгалхочо; **Р. М. Богдасарова** — КПСС обкома промышленно-транспортни отдела заведующе заместитела, транспортеи бувзамеи секце кулгалхочо; **С. Н. Кожуховске** — Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела, юрта боахама секце кулгалхочо; **Ю. А. Стерленкос** — профессора, геолого-минералогически Iилмай доктора, академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института проректора, гонахьара Iалами Iалама ресурсаши лораяра йолча секце кулгалхочо; **Е. В. Брыксина** — Нохч - ГIалгIай АССР Паччахьалкхеи планови комиссе председатела, къахьегама ресурсайн царех дикагIа пайда эцаран йолча секце кулгалхочо.

Конференце дийцачун хоадам беш къамаьл дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара **А. В. Власова.** Цо аьлар, Iилман конференце пленарни заседанешка, отраслеви секцешка цIенхаштта болх баьб автономни республика хIама хьакхолла низаш дIахо дегIакхувлара проблемаехи уж кхоачашъяра наьъкъехи лаьца. Оттадаь дешаш Iилман ларда тIа къоастадара даькъе доккха дакъа лаьцал СССР Iилмай Академе, лакхерча школа Къилбаседа-Кавказски Iилман центро, РСФСР Госпланерча Центральни Iилма-тохкама экономически институто, СССР мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически промышленноста министерствас, кхы цхьайолча Iилма - тохкама учрежденеша, союзни министерстваша, ведомстваша. Республика партийни, советски, боахама болхлоша, иштта Iилмахоша, специалисташа, производстве хьалхалаттараша дакъа лоацаш хиннача отраслеви секцеша а хьинаре болх бир. Мехкдаьтта промышленноста секце дийцача дешашка дакъа лоацаш хилар 420 саг. Верригa а Iилман конференце пленарни заседанешка а отраслеви секцей заседанешка а дакъа лоацаш хилар 2500 совгIа саг.

А. В. Власова дег тIара баркал аьлар СССР Iилмай Академе, лакхерча школа Къилбаседа - Кавказски Iилман центра, РСФСР Госпланерча Центральни Iилма - тохкама экономически института, кхыча Iилман учрежденей болхлошта, конференце дакъа лоацаш мел хиннараштa Нохч-ГIалгIай АССР хIама хьакхолла низаш дегIакхувлара йола проблемаш ювцача хана бокъонцеи диззаи дакъа лацарах, Нохч-ГIалгIайчеи къахьегамхоша белгала мел даьхараш гIулакхаца кхоачашдара, КПСС XXV съезда исторически решенеш кхоачашъеча лоархIам болаш дакъа лацара деррига низаш оарцагIа даьха къахьегаргхиларах тешам белар цо.

Нохч - ГIалгIай АССР хIама хьакхолла низаш дегIакхувлара йола рекомендацеш тIайийцар Iилман конференце.

Цу тIехь шийи болх чакхбаьккхар Iилман конференце.

ИЮНА КАЛЕНДАРАГIА

ИттлагIча пятилетка хьалхарча кхаь шера план СССР керда Конституци тIанийца шу дузача денга кхоачашъяра доккхий социалистически декхараш тIайийцад Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода установкай коллективаша. Уж толамца кхоачаши тIеххкхоачаши дара шерра социалистически яхь йоаржаяьча царех дукхачар дог гIоздоаха къахьегама толамаш доах. Царна юкъе хьалхалаттачарех цаI я Волняков Иван Николаевича кулгалдеча «ЛЧ» яхача установка коллектив. Товарни продукци арахецара пхе бетта план 6 мае кхоачаш а яь, хIанзлехьа планал совгIа арахийцай цо итташ эзараш сомий маьха продукци.

Иштта дика къа а хьегаш социалистически яхье хьалха латташ я Гасанов Заид Юсупович керте латтача номер 43—4 йолча установка коллектив. Мехкдаьтта продукци арахецара пхе бетта план 13 мае кхоачашъяьй цо. Ер бутт бовлехьа нюль бетта календарагIа установка технологаша арахецаргья эзараш тоннаш мехкдаьтта продукци.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

НГI АССР Конституце проект ювцаш

ДикагIа хургдар

Укх деношка араяьннай вай Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Конституце проект. Цу Керттерча Закона хIара мугI дог ураоттадеш ба. Кердача Конституце проект Iалаьмате боккхача лоархIаме документ да, из да советски халкъа хьал-торо тоаяра еча йоакхон къаьгга дола доккха тешал. Цу Керттерча Закона дIадеххача бесса хила деза вай вахар, вай лелабеш бола болх.

В. И. Ленина кулг яздаьча хьалхарча Советски Iаьдала декретех цаI да мах боацаш дарба дарах дола декрет.

ХIара шу массаза доал тоалуш да советски мехка наьха унахцIено лораелга. Из бакъду вай республике хьалъяьча а хьалъеш латтача а медицински йоккхача учрежденеша. Царна юкъе я тха районера яраш а. Районе хьалъе лаьрхIад 250 сага лаьрхIа йоккха больница. ХIанз цига доладаьд лаьттаецара балхаш, IоегIай железобетонни сваяш.

КПСС XXV съезде ше яьча отчетни доклада тIа новкъоста Л. И. Брежнева белгалдаьккхар, социальни декхараштa юкъе сага унахцIено лораяра, йоакхо яра декхарал бехктокхамегIа цхьаккха а декхар ца хилар. Цу хьакъехьа я вай Конституце проекта 36 статья. Цу тIа дувцаш да социалистически строяна 60 шера карагIдаьнвараш, советски строй эггара демократичнегIа хилара дола тешал.

Цун хIара мугI керда толамаш дахара дог ураоттадеш ба. Советски наьха унахцIено дIахо а лораяр тоадара Нохч-ГIалгIай АССР Керттерча Закона проекта 36 статьяна тIатехача дика хургдар **«медицински знанеш хила езача боараме йола медицински болхлой цахаддаш кийч а беш»** яха дешаш.

С. УЖАХОВА,
г. Назранерча районни поликлиника заведующи.

ТХО ДОГ ГIОЗДАЬННА ДА

Укх деношка вай республикера беррига нах кIоарггa уйла тIаяхийта Нохч-ГIалгIай АССР Конституце проект Iомаеш ба. Иштта цар шоай беррига низ тIаухийт карара шу толамца чакхдаккхара. Тха ремонтно - гIишлоний управлене (РСУ) комсомольско - кагирхой бригада коллективо а доккха дакъа лоац социалистически яхье.

Къаьстта дика къахьег укх шера новкъостaша Кокорховеи пенсионера Майсеевичеи кулгалдеча асфальт юлларий бригадаша. Кхыча бригадашта хьокхам а луш сихеи дикеи чакхдоах цар балхаш.

Вай Конституце проекта тIара хIара статья а хIара мугI а чIоагIа уйла яйташ ба. Цо со вокхий а ву. Вай вахара Керттерча Закона проект ювцаш боккха болх бу тха коллективе. Массе участкашка газеташ дийшад наха Конституце проект йовзийташ, цу хьакъехьа беседаш яьй, собранеш чакхъяьхай. ХIанз тха ерригача коллективо къахьег «Брак йоацаш бе болх» яхача девизагIа. ХIаьта брак ца еш болх булургба, нагахьа санна хIаране шийи балха говзал лакхйой.

Кердача Конституце проекта 34 статья тIа йоах: «Нохч-ГIалгIай АССР граждании къахьега бокъо я, — вешта аьлча, цун дукхалгеи дикалгеи хьежжаи хIаьта паччахьалкхено белгалбаьча кIезигагIа болча боарамал лохагIа доацаши алапи а луш, болх лургхиларах гаранти лу, — шийи безамга, говзалга, профессиональни кийчонга, дешарга хьежжаи обществени хьашташ теркалдеши професи, гIулакхи, болхи харжа бокъо хилар чу а лоацаш». Сона бакъахьа тет **«ХIара граждании декхарийла ва шийи балха говзал лакхъе, шийи знанеш шеръеи кIоаргъеи, шийи культурни боарам айбе»** яха дешаш цу тIа IотIатехача.

Б. ЦЕЧОЕВ,
г. Назранерча ремонтно-гIишлоний управлене город тоаяра даькъа мастер.

МЕХКДАЬТТАХОША КЪОАБАЛЪЮ

Нохч - ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Конституце (Керттерча Закона) проект чIоагIа дегаш айденначеи творчески хьинар лакхдаьчеи хьалашка тIанийцар Октябрьски революце орден лелаеча «Старогрознефть» НГДУ коллектива къахьегамхоша.

ХIанз ерригача службашка, звеньяшка, бригадашка кердача Конституце проект Iомае болабеннаб. Массане цхьаи дагара болаш хьал а лоац из, къаьгга цун лоархIам белгал а боах.

Цу даькъе шерра болх беш ба тха агитатораш, политинформатораш. Иштта, Конституце проектах лаьца № 4 йолча районни инженерно - технологически служба политинформатора Кузьмин Анатоле шийи аргIанара беседа йича мехкдаьтта доаккхача оператора коммунистически къахьегама ударника Бетиров Сайт-Эме аьлар:

— Вай республика граждании мехкарча моллагIча кхыча сига санна къахьега бокъо я, цун дукхалгеи дикалгеи хьежжа алапи а луш. Цох доккхал деш болча тха мехкдаьттахоша тIехдика къахьегарца жоп дала лерхI партеи правительстваси шоай балхеи вахарен гIулакхий еча йоакхоина.

Пятилетка кхоалагIча шера алхха хьалхарча биъ бетта планал тIех 8100 тонн мехкдаьтта даьккхад, къахьегама овсарле 1.6 процент лакхъеннай, баьккха пайда 163 эзар сом хиннаб.

Яхье хьалхалатт къамаьл даьча шоай новкъостаца цхьан дагара бола Идигов Иван, Ахмадов Леша, Бетиров Мамат, Наливко Степан, Решетников Александр. Алхха цхьан дийнахьа 7200 тонн мехкдаьтта даьккхар управлене гIолла.

А. ТИЩЕНКО,
тха штате воаца корреспондент.

ВАЙ КХОАНЕ СИЙРДАГIА ХИЛИЙТАРА

МагIалбика мехкдаьттахой чIоагIа дегаш айденна ешаш ба НГIАССР Конституце проект. Шоай собранешка цар дикъоабалъю автономни республика Керттерча Закона проект бIарчча а цун хIара къаьст-къаьста статья а.

Из кхетаде хала дац, хIана аьлча дунеи тIа эггара демократичнегIеи нийсагIеи йола СССР а РСФСР а Конституцеш ларде а лаьца из оттаяь йоландаь. Цу документа хIара статья къахьегача сага йоакхо яра тIаерзаяь я.

ТIаккха мехкдаьттахой проект къоабалъярах кхоачамбаь Iеш бац, цар кхы а лакхагIа дола декхараш хьалхашка увттаду шоашта пятилетка кхоалагIча шера задaнеш кхоачаш а тIеххкхоачаш а яр духьа.

Нохч-ГIалгIайчеи вахареи культураи белгалонаш шийна чулаьца йолча Конституце проекто нийса хьагойт Советски Iаьдал латтача шерашка автономни республикана карагIаьнпараш, цун дIахора перспективаш.

Бакъда, хIанз укхаза са хьоахаде безам ба вай дегIаахар цхьадолча даькъе юхадеттаи долча нохчийи гIалгIайи вахареи бытеи нийслуш долча зенерча гIулакхех. Из эггара хьалха ала доагIа Iадатийи шариIатеи Iаьдалаш хьаллувца гIертарех, харц кхетам наха юкъе боаржаберех. Пхьа лехар, урдув ийдар, дукха истий кхувлар санна дола тIехьадиса гIулакхаш къаман Iаьдалаш да аьнна чIоагIдаь дIаоттаде гIерт уж.

ХIаьта иштта болаш ба кхелета шоай йиIигаш школера хьайоахаш, шоай бераштa комсомоле баха, обществени вахаре, художественни самодеятельносте, спорте дакъа лаца мукъа ца луш бараш а.

Цу дерригие новкъарло ю дегIаенача социализма керттерча декхарех цаI долча коммунистически обществе вахаргвола керда саг хьалкхевара гIулакха. Цудухьа бакъахьа хургда аьнна хет вай автономни республика Керттерча Закона тIа **дIаяхача замах юкедиса зуламе гIулакхаш эггараираз долашагIа йола общество —коммунизм хьалъерий вахарца тарлургдолаш ца хилар** белгалдоаккхаш лаьрххIа статья хилча е цох лаьца йоагIаш йолча статьяшка цIенхаштагIа алар.

Иштта, сона хетачох, къаьнача заман ширдаьнна гIулакхаш ларде а лаьца зуламаш дераш кхы а лирагIа бехктокхаме оза боагIа.

Тхо дерригаш дог тийша да СССР а, РСФСР а, НГIАССР а Конституцеша дIадехараш лорзагIа па доалаш кхоачаш а деш, Нохч-ГIалгIай халкъо шийи экономикеи культуреи дегIайоалаеча керда коталонаш йоахаргхиларах.

«Малгобекнефть» НГДУ профсоюза промыслови комитето шийи низ дIа мел кхоачар дергда Нохч-ГIалгIай АССР кердача Конституце проект шерра мехкдаьттахошта дIайовзийтара, иттлагIча пятилетка кхоалагIча шера декхараш кхоачашдара уж кхы а чIоагIагIа оарцагIбахара.

Т. ТЕБОЕВ,
«Малгобекнефть» НГДУ профсоюза промыслови комитета председатель.

ХIАМА ХЬАКХОЛЛА НИЗАШ ПЛАНА, IИЛМАН ЛАРДА ТIА ДЕГIАДОАЛАДЕ!

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара А. В. ВЛАСОВА доклада тIара.

Белгаларча хана дах вай. КПСС XXV съездо белгалъяь советски общество дегIаахара керттера перспективаш Iалаьмате йоккха стимул а хинна дIаэттай советски халкъа кхоллама балха тIа. ИттлагIа пятилетка — из духхьал парте белгалъяьха йоккхий планаш хинна Iац. Из коммунистий, берригача советски наьха творчески къахьегамах хьахинна гуш дар да.

КПСС XXV съезде е лаьрхIа хиннача экономически планироване торо хулийт обществени хьашташ кIоаргагIа Iомаде, уж кхоачашдара тайп-тайпарча вариантийи царех хьахулачуни мах бе. Цу даькъе толам баккхар дукххача даькъе тийша да дукххача хана йолча прогнозироване дикалах — плана хьалхарча балха керттерча даькъах, цо торо хулийт бIарчча хьанийцача берригача мехка, хIара республика, края, области экономика дегIаахара къаьст-къаьста дола наькъаш къоастаде. Цудухьа КПСС Нохч-ГIалгIай обкомо лакхерча школа Къилбаседа-Кавказски Iилман центрацеи РСФСР Госпланерча Iилма-тохкама экономически институтацеи цхьана е лаьрхIар ер Iилман конференци. Укхаза хьинаре дакъа лоац СССР Iилмай Академе, СССР Госплана, союзни министерстваша, кхы дукккхача организацеша, ведомстваша.

Советски Iаьдал эттачул тIехьагIа лакхача боарамга кхаьчай Нохч-ГIалгIайчеи экономика. Дикка толамаш даьхад мехкдаьтта доахача, газови, мехкдаьтта чакхдоахача, мехкдаьттахимически промышленносто, электроэнергетика, машинашъечеи кхычеи доакъоша. Республике къахьегаш я болхлой квалифицированни кадраш, доккхий Iилман низаш.

Нохч-ГIалгIайчеи юрта боахаме доккхий хувцамаш хиннад. Къахьегамхой материальни хьал-тороеи культурни боарами лакхбара йола лоархIаме мероприятеш чакхъяьхай. ХIанз юкъерча школашка дешаш ва 308 эзар саг, республикера хIара виълатIвар. Лакхерчеи юкъерча лаьрхIачеи дешара заведенешка дешаш 27 эзар саги профтехучилищашка 15 эзар саги ва. Республика халкъа боахаме болх беш ва лакхереи юкъера лаьрхIа йола образовани йолеи 68 эзар специалист. Iилмани практически болх беш ва 530 доктори Iилмай кандидати.

ИттлагIча пятилетка хьалхарча шин шера хьахьокх Нохч-ГIалгIай АССР-о керттерча даькъе КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъелга. Дерригача керттерча хьоккхамий промышленнии юртбоахамеи производства планаш толамца кхоачашъеш я, болх бе йолаялийтай цхьайола йоккхий промышленнии объекташ, къахьегамхой хьал-торонаш тоаеннай.

Уж хоадам боллаш дола толамаш белгал а доахаш, оаха цуица цхьана теркам тIабахийтаб къоастадеза долча дешашта. Тха теркам тIаэзар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева КПСС ЦК декабрьски (1977 ш.) Пленуме аьннача дешаша, хIанз доагора-энергетически проблема керттерчарех цаI хиларах Сибарегiени Гаьнарча Малхбоалени районашка ваха волча хана цо дийцараша. Оаха дукха балхаш ду хьадоаккха мехкдаьтта кIезиг ца далийтара. Дега тоам беш да техкача «Iаьржача доша» запасаш тIаккхетийтара планаш кхоачашъеш хилар. Республике доаккха мехкдаьтта укх гаргарча хана дукхагIа хилийтара перспективаш йолаш я. Цу даькъе къоастае езаш я тIоанашкара хьадоагIа мехкдаьтта дукхагIа хилийтара проблемаш. Мехкдаьттахоша караерзае езаш я мехкдаьтта луча горизонташта низ тIалоаттабара йола керда метолаш. скважинашта капитальнии лаьттан кIалеи ремонт еш йоаккха ха дикка кIезигъе еза, эргалаккха деза мехкдаьттеи гази хьагул а еш дIаккхухьийталга. ТIехкIоарга бурув а тохаш скважинаш яхара хьалхашка латта декхараш кхоачашдара ле дезараш а дукха да.

Укх тIеххьарча шерашка дикка хувцамаш хиннад республика мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически промышленносте. Караерзаяьй цхьайола технологически процессаш, болх беча производстваша хьалуш дар дукхагIа хилийтад, тоаяьй мехкдаьтта продуктай дикал. ХIаьта а халкъа боахамо дIадехараш дизза кхоачашдац. Цхьайолча заводашка болх беш я кIезига низ бола установкаш, болх байт къаьнача технологех. ДIахо а сихде деза болх беча предприятешта реконструкци яра балхаш, мехкдаьтта чакхдахараи мехкдаьттахимеи хIанзара технологи караерзае еза. ЦхьайттлагIча пятилетке хIанзара йоккхий установкаш хьалъяра хIанзехьа а кийчо е еза: каталитически крекинга, дизельни доагора гидроочистка, каталитически риформинга, кхы цхьайолча производствай. Керттерчарех цхьа декхар да мехкдаьтта чакхдоахача заводашта реконструкци еча хана а хIанзара шоллагIа технологически процессаш юкъейоалаяра чотагIа а цхьайттлагIа пятилетка чакхйоалача хана республике хьае еза цIендаь мехкдаьтта чакхдаккхара йола комплексни технологически схема.

Республике чIоагIа дегIаденад машинашъяри приборашъяри. Чурча а арахьарча а рынке дикача оагIорахьа йовзаш я Грозненски «Оргтехника» объединене арахеца электрофотографически копировально-множительни ротационни оборудовани, ГIишлон материалий промышленноста механизаци яра йола средстваш арахецара йолча «Союзавтоматстром» ВНПО Грозненски опытно-экспериментальни заводо арахеца продукци чIоагIа хоатташ я потребителаша. Грозненски радиотехнически заводе дукха арахец электрофонаш, телевидене Iаьржа-кIай, бос бола ретранслятораш, радиоприемникаш.

Тхона хетачох, Нохч-ГIалгIай АССР прибораш елга дукхагIа дегIаахa деза, цу гIулакха мел эша материальни наьхеи ресурсаш тха йолаш я. Тхона хетаргахьа, тIайоагIача пятилеткагIа хьалъе еза керда приборостроительни завод, филиалаш, специализированни производстваш, уж дIа-юха нийсъе йиш я Урус-Мартановски Ачхой-Мартановски районашка.

«Союзавтоматстром» опытно-экспериментальни, «Электроприбор», радиотехнически заводашта реконструкци яро торо хулийтаргья арахеца валови продукци 200 миллион гаргга сома маьха дукхагIа хилийта, болх беш 20 эзар совгIа саг хилийта.

«Красный молот», Грозненски ремонтно-механически, жилищно-коммунальни боахама министерства опытно-механически заводий база тIа производственни база вIашагIъеллача бакъахьа я, из мехкдаьтта промышленноста лаьрхIа йола продукци арахеца йолалургья. Цо торо хулийтаргья арахеца продукци 60 миллион сомал дукхагIа хилийта.

Республика халкъа боахам тIа-тIа дегIаахар хьахила йиш я цул сихагIа электроэнергетика дегIаахарца. ХIанз халахете а кхоачамболлаш яц электроэнерги, ца тоъаш йолча цуи метта пайда ийбу вай Дагестана, Ставропольски края энергосистемах. Республике дукха энерги эшаш производстваш дIахо хьалъеш хиларна дувзаденна де дезаш дар да электрически йIовхалеи энергех пайда эцача централашта юхера генерирующи низалаш дегIаккхувлара терко елга. Предложенеш еннай Аргун хи тIа, цох хьадетталуча Шаро-Аргун, Чанты-Аргун хиш тIа гидростанцеш хьалъе йоляра. Хетаргахьа, уж предложенеш цIенхаштта йоакхо е езаш я. Проблема дукхача даькъе къоастаергьяр Гудермесе йоккха ГРЭС хьалъярца а.

Доккха Iилманеи практически хьаштдолаш да республике йолаш йолча геотермальни хин ресурсаех пайда эцилга. Уж я эггара дарегIа, кхоачамболлаш, гонахьарча средана зе деш йоаца йIовхала энерге источникаш. Цхьабакъда, шера вай пайда эцаш дар 5 миллион кубически метр хий мара дац, из чIоагIа кIезига да. Вай торонаш а энерги ца тоъалга а дIалаьрхIача из бокъонца доалделга дац.

Халкъа боахаме боккха лоархIам болаш я транспорти бувзама средстваши. Республика хIама хьакхолла низаш дегIакхувлара цIенхаштта Iаткъаш да транспорт тоъаш ца хилар. Масала, дукхагIйолча хана мехкдаьтта чакхдоахача заводашкара кийча продукци дIахьолга тIехьадувл транспорт бахьаи долаш.

Машинаькъа тIеи автобусашцеи нах дIа-юха кхувлара хьашташ а дизза кхоачашдац. Цун бахьанаш да цкъа-дале транспорт ца таъари шозлагIдале цох во пайда ийбари. Мухьаш тIадотташи Iодоахаши вагонаша йоакхха ха йаьха я. Машинаькъа отделене материально-технически база эсала я. Грознерча станце хIанзарча хано дIа ма-деххара йола мухьаш тIадотта, Iодоаха ков хьалде долале деза дукха ха я. Предприятей транспортни цехаш вIашагIа а тохаш хозрасчетни подразделенеш яра наькъагIа майрра дIахо даха деза. Автомобильни парк хIамнгача предприятешка дIа-юха екъилга вIалла эшаш доаца гIулакх да. Уж вIашагIа а тохаш йоккхий предприятеш хьае еза, индустриальни ларда тIа баккха беза автотранспорта болх.

КПСС XXV съезда решенешка хьежжа иттлагIча пятилеткагIа республике дукха юртбоахама продукци яккха лаьрхIад. Боахамий юкъарча кооперацеи агропромышленни интеграцеи ларда тIа цунна специализаци а концентраци а еш, юрта боахама интенсификаци яра дукха лоархIаме балхаш ду. ВIашагIа а скха толамца болх беш я «Чеченингушвино», «Консерплодоовощ», «Чечингскотопром» агропромышленни объединенеш, «Птицепром», «Плодопром» тресташ. Iоаьча опыто тешал ду юртбоахама производствана специализации концентрации яро боккха пайда беш хилара. Тха мел эша торонаш йолаш я чуэца комсаш дикка дукхагIа хилийтара, ер пятилетка чакхйоалача хана шера чуэца комсаш 111 эзар тоннагара 150 эзар тоннага кхоачае. Шера 500 эзар тонн комсаш чуяхьаргйола перспективаш я вай. Цу тIа сана дага а дац.

«Консерплодоовощ» объединени болх бе йолаелча денз хьалхе а деш баьцадаараш дохкилга 2,5-зза лакхденнад, сом—диазза, консерваш — 1,5-зза. Из толам кхы тIа а совбаккха безаш ба.

Хьайбай продукташ дукхагIа яхара мел эша торонаш я тха, къаьстта къона доахаи чу а кхоабаш. Из проблема къоастаеча лоархIаме дакъа лоацаргда коа тIара оалхазараш кхеделга дегIадоаладаро. Духьал укх шера птицефабрикашка хьалъергья кхы тIа а 32 механизированни птичник, 1979 шера хьалъе йолаергья йоккха бройлерни фабрика.

Балха практико хьалхашка оттадаь декхар да юртбоахама продукци кийчъяра, чакхъяккхара, дIаяхьийтара цаI мара йоаца управлени республике вIашагIйоала езаш хилар —из хила еза республикански аграрно-промышленни комплекс. Тха предложени, бакъдар аьлча, Iомае езаш, техка хьажа везаш я, хIаьта а тхо тешаш да из тIаэцаро юкъарча гIулакха пайда бергхиларах.

* * *

(Конференце балхах йола материалаш 2-чеи 3-чеи оагIош тIа я).

МУКХ ХЬОКХАШ БА

Соахка гурахьа мошача доакъара лаьрхIа дIабийна хинна мукх хьокхаш ба хIанз Сунженски района Ленина цIерагIча колхоза механизатораш. Цо дIалоац 86 гектар. ХIанзле 60 гектара тIара мукх чуийца баьннаб уж. Агротехнически бокъонаша дIадеххача тайпара Iунал дар бахьаи долаш, боарамагIа лакхеи листеи тIабаьннаб мукх. Цудухьа хIара гектара тIара 90 центнер моша доакъар чуэц, план 50 центнер йолча.

Мукх чуэцаш ба Мисербиев Мурада кулгалдеча хьалхарча тракторни бригадера механизатораш. Къаьстта хьинаре къахьег механизатораша Эльчукаев ИбрахIима, Закриев ХIарона, Акуев Ахьмаде. Ден норма 150 процент кхоачашъю царех хIаране.

Мошача доакъара беррига а 800 тонн мукх чуэца дала ба механизатораш, план 480 тонн йолча. Мукх чуийцачул тIехьагIа мошача доакъара лаьрхIа хьакха болабергба 60 гектара тIара кен, 80 гектара тIа горохаца цхьана дIабийна кен.

М. ЦУРОВ.

ХIАМА ХЬАКХОЛЛА НИЗАШ ПЛАНА,

ТОХКАМЕХ БОАЛА ПАЙДА

Лакхерча школа Къилбаседа - Кавказски Iилман центра совета председателя, СССР Iилмай Академе член-корреспондента Ю. А. ЖДАНОВА докладацара.

Iалама ресурсаши Къилбаседа Кавказа хIама хьакхолла низаши дукхахча шерацка комплексни карадерзаделга прогноза разработка яра дола Iилман тохкамаш дегIакхувлара даькъе лоархIаме моттиг дIалоаш тха Iилман центра балха тIа. Оаха кхоачашдеш дар да диъ керттера декхар: а) фундаментальни тохкамаш дегIакхувлар, б) производствана новкъостал дар; в) кадраш кийчъяр, г) Iилман балхашта координаци елга.

Iилма - технически прогресс елга сихдаларца, общественни производство вIаштIехьйоаккхилга чоалхане дерзарца цхьана дукхагIа эшаш я Iилман прогнозаш. Лоастамаш къоастадеча, капиталовложеней боараме, боахама доакъош дегIакхувлара наькъаш, экономически районаш хоржача, Iалама ресурсаш караерзаяра способех пайда эцача зIамига даь а гIалат дойя кхом а беш пайда ийбац ресурсех, кхы тIа а вложенеш дIаяхийта еза, дага ца хинна ца хинна зе хул, уж кхоачамбоацараш дIадахара ха йоае езаш хул.

Къаьстта актуальни я уж разработкаш Нохч-ГIалгIайчене санна чоалхане территориальни структура йолча экономически районашта. Из да дукха цах бахача йоккха йоацачен экономически даькъе дегIаенача территорешка хIама хьакхолла низаш дIа-юха нийсдеча хана Ерригсоюзни масштабашка юкъекхувлача ерригача теоретически положенехи практически мероприятехи пайда эца йиш ца хилар. Цхьайолча хана Еррисоюзни масштабе шоллагIча даькъе латта проблема дукхагIча даькъе цу района керттера лархIа езаш хул.

ХIанзарча хан-юкъа вай социалистически общество дегIаахара йолча планироване дIадехарашка хьежжа халкъа боахама планировани еча шерра дакъа лаца деза Iилман-тохкама организацеша.

Тха Iилман центра балха тIа лоархIаме моттиг дIалоац Iалама ресурсаш комплексни караерзаяра йолча прогноза декхаро, Къилбаседа Кавказа автономни республикай, краяй, областний хIама хьакхолла низаш дегIакхувлара лаьрхIача лоастамехи проблемехи ког гIортолга а еш.

ХIама хьакхолла керттера низ ба саг. Къилбаседа-Кавказски Iилман центра Президиум хьежай Къилбаседа Кавказерча демографически хьалий дешага. Нохч-ГIалгIайчене баха нах кIезиг-дукха боагIачул дукхагIа хиларо новкъарле еш ца хилар тхона гучадаьннад. Во дар уж тоъаш бецаре. Цунца цхьана хьалхашка отташ дола декхар да халкъа боахама массе долча доакъошка болхлой кулгех боагIача хьисапе пайда эцилга.

ДIахо автономни республика, областа, края экономика дегIайоалаяр дукххача даькъе тийша да юкъарча культурах, хIара болхлочо ший декхараш кхоачашдарах. Оаха ювца культура духхьала нах образовании хилара боарамах, болхлой дийша хиларах къоста ер ца Iеш, ший къахьегамцара гIулакхашта тIехьа, дIа-юха деча гIулакхашта тIехьа, машинехи оборудованехи пайда ийбара даькъера, сага гонахьарча Iаламацарча гIулакха тIехьара культура я. Духхьала из санна йолча культура мара торо хулийтаргьяц хадданза производство дегIакхувла, ший края экономика башха-дика дегIайоалае.

Нохч - ГIалгIайчен хIама хьакхолла низаш дегIакхувлара проблемаш ювцача хана белгал ца баьккхача Iе йиш яц регионa ерригача экономикера доагора - энергетически ресурсай лоархIам.. Ха дIа ме йода хьакхухьа энергетически ресурсаш дIаухийтачарел дукхагIа хургьхиларах теша мегаргволаш да. Цу проблемана бокъонца терко а еза.

Къилбаседа Кавказа газови промышленноста бедала базе хьадда дола хувцамаш хиннад. Лакхача темпаша газ йоаха моттигаш хьаелларо сихагIа пайда ийбайт средствех, цо кхоачаваьв дукха углеводородаш зехьа йоаярга, къаьстта уж йоахкача моттигашка. Цудухьа тIехьатетта йишйоаца декхар да углеводородни газа запасашта ийс километрга кхачанца кIоаргачара Къилбаседа Кавказерча конденсата прогнозни оценка яр.

Нохч - ГIалгIайчене мезозойски тIоанашкарча мехкдаьтта разработкай хьалашха хьахьокх лакха давлени йола газ чуахийтара йола метод юкъейоалаяро хьадоаккха мехкдаьтта дикка дукхагIа дакхха торо хулийтагла. Тхона хетаргахьа «СевКавНИПИнефть» коллективо йоагIаш йола Iилман тохкамий комплекс чакхъяккха еза, уж пайдане хиларга к хьажа деза опыташка гIолла.

Грозненски заводашка кийчъю мехкдаьтта сийрда продукташ Iалаьмате боккха пайда луш хиларах уж чIоагIа хоатташ я. Бедалца дувзаденна укхаза хулаш дар ларде а лувцаш районана специализаци яр, гонахьара Iалам лорадара проблема къоастаяр духьа тхона хетачох чакхъяьхача бакъахьа я производство технически даькъе эргаяккхара тIаерзаяь йола мероприятеш, дIадохийтачун кхомбара прогрессивни нормаш юкъейоалае еза, шозлагIа йоаххача доагора-энергетически ресурсех биззагIа пайда эца беза. ЛоархIамегIа долча декхарех да Нохч - ГIалгIай АССР-ча мехкдаьтта чакхдоахача заводашта, реконструкци елга.

Нохч - ГIалгIай халкъа боахам дегIабоалабеча лоархIамегIарча проблемаех цаI я халкъа боахам тезача хица Iалашбара проблема. Хина ресурсаш кIезига хилафца дувзаденна да республике хих дикагIа пайда эца безилга.

Нохч-ГIалгIай АССР хин ресурсех пайда эцар комплексни ца леладарах каст-каста юха метта оттаде йишйоаца зе ду цо республика экономикана.

Нохч - ГIалгIай АССР халкъа боахам хица Iалашбара проблема нийса кхоачашъе йиш я шин наькъаца: йолаш йола хин ресурсаш дукхагIа хилийта йиш я Iаухаш дола хиш дIа-юха ухийташ зехьа ца дойтара дIахо регулировка яра мероприятеш чакхъяхарца, территориальни даькъе из дIа-юха декъарца, наха мела хий хилийтара. лаьттан кIаларча хих бизза пайда ийбарца, лаьттан кIаларен тIерен дира хиш тездарца, кхом а беш бизза хин ресурсех пайда ийбарца.

ДIахо йодача хана смежни басейнашкара хьаухача хих пайда ца ийцача даргдац. Цхьабакъда из лоархIамегIара паччахьалкхен проблема хIанз Iомаярга диллача торо яц диза къоастадеш, Iилманца чIоагIдаьи хиш дIа-юха декхилга экономически хьахулаш дар мишта хила деза ха. Укх гаргарча шерашка Iалаьмата дукха балхаш де деза хин боахамаш хьалдарца, хинпотребленеш хих пайда ийбаре системашта реконструкци ярца, иштта хиш лорадара мероприятеш чакхъяхарца дувзаденна.

Кхоамбеш хий доадара, моттигерча хин ресурсех дикагIа пайда эцара дешаш шоллагIча плане латт. Тхона хетаргахьа Нохч - ГIалгIай АССР хьалашка духхьала укхаза йолаш я хин ресурсай дикка резерваш.

Хиш дехкача лаьтташка моттигаш нийслу ушалаш хулаш, туха берхIа тIабувлаш. Хиш дехкача лаьтташка грунтови хинбоарам айбаларца дувзаденна лаьтта шозлагIа туха берхIа, тIабоалаш хилар чIоагIа кхераме гIулакх да. Цу гIулакха тIехьа къаьстта дика доаца хьалаш нийсденнад Тийрка йистошка.

Укх тIеххьарча шерашка экономически районе хиш дехкача лаьтташка дIайийнача культурай хьувкъам тIабеттталу, хIаьта хиш дехкача лаьтташкара хьувкъам хиш ца дехкача лаьтташкарчул дукха лакхагIа бац.

Нохч - ГIалгIай АССР Iилма - тохкама учреждениеша, дешара заведенеша опытни станцешца цхьана лоамашкеи лоаман босешкеи юрта боахам лелабара кIоарга тохкамаш де дезаш да. Теркам тIабахийта безаш гIулакх да кIа дIадув лаьтташ, доакъарен ялатабобови культураш тIайола лаьтташ кIезигденна хилар. Лаьттандарен хьайбайн продукташ дикка дукхагIа яхара бизза пайда ийбе беза республикерча беркатерча лаьттан-климатически хьалех.

Тхо тешаш да, вай Iилман конференце рекомендацеша республика экономика эффективность лакхъе торо хулийтаргхиларахи цунца цхьана Нохч - ГIалгIай АССР къахьегамхой хьал-торо дIахо лакхъяра новкъостал дергхиларахи.

Ер Iилман конференци вIаштIехъаьккхача КПСС Нохч-ГIалгIай обкомо, лакхерча школа Къилбаседа-Кавказски Iилман центро, РСФСР Госплана Центральни Iилман-тохкама экономически институто боккха болх баьб. Автономни республика хIама хьакхолла низаш дегIаахара проблемаш ювцача дакъа лоацаш да мехкара доккхий Iилман низаш, партийни, советски, боахама болхлой. Конференци ше республикански лоархIаш яле а из ерригача Къилбаседа Кавказа боккхен принципиальнии лоархIам болаш я. Ала а теша а безам ба са регионa кхыча автономни республикашка, краяшка, областашка цунна тIехьа из санна йола Iилман форумаш хургхиларах.

Из чIоагIа лоархIам болаш да. Экономически тохкамаш Нохч-ГIалгIай АССР дегIа боккха лоархIам болаш да. Мехкдаьтта, мехкдаьтта чакхдоахен мехкдаьттахимически промышленность чIоагIа дегIаена, машинаши приборашм яра, кхачан промышленность дегIаена, хьалха латта юрта боахам бола край я из. Къахьегамхошка салоIийталга вIаштIехьдаккхара йоккхий торонаш я республике. Тамашийна ландшафт, башха-дика лоаман фо, хиш — цу дерригне а, шеко йоацаш, эшаш йола материальни база вIашагIъеллача тIаозаргба дукха туристаши салоIаш бараши.

Вай декхар, укх конференце декхар да автономни республика экономикен культуре дегIайоалаяра Iалама рузкъаши ресурсаши ца йойтаран царех дикагIа пайда эцаран нийсагIа дола наькъаш лахар, Iилман ларда тIа пайда боалаши балансировании наькъагIа халкъа боахам дегIабоалабара КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателли новкъоста Л. И. Брежнева яь указанеш ларде лувца еза вай. Из доагIаш да берригача мехка, Къилбаседа Кавказа ерригача регионa, иштта Нохч-ГIалгIайчен а. Укх Iилман конференце шеко йоацаш новкъостал дергда уж указанеш, иштта КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъе.

Iилман конференце материалаша чулоац Нохч-ГIалгIайчен хIама хьакхолла низаш дегIаахара ерригa проблемаш, уж дика кийчъяь хиларца белгала а я. Iилман конференце кийчъяь рекомендацеш хоадамболаши Iилман ларда тIа чIоагIъяьи хиларо дика хетийт уж.

Диззача дешапа аьлча Нохч-ГIалгIай АССР — чIоагIа дегIаена мехкдаьтта промышленность йола республика я. Берригача мехка довзаш да Грознерча мехкдаьттахой сий. Нохч-ГIалгIайчен промыслашка болх а беш практика чакхъяьккха специалисташ «ШоллагIча Баку». Средни Азе, Тюмене мехкдаьтта доаха промышленность дегIайоалаеча доккха дакъа а лаьцад хIанз лоацаш а ба.

КЪАЬНАЧА ПРОМЫСЛАШТА — КЕРДА ВАХАР

СССР Iилмай Академе вице-президента, академика А. В. СИДОРЕНКО докладацара.

ЧоалханерчА геологически, лакха давлении температурей йолча хьалашка чIоагIа кIоарга скважинаш йоахача бурув тохара йоккхей пайданеи опыт Iоаяь ба Грозненски мехкдаьттахой. Из мах баь варгвоаца опыт йиза дIаяла еза мехкарча кхыча районашка — Узбекистане, Къилбаседа Прикаспе. ТIехкIоарга бурув тохара опыт дIа-юха ялара йола школа вIашагIйолла еза Грозне.

Массане я саготдеш дола дош да Нохч-ГIалгIайченера мехкдаьтта кIезиглуш латташ хилар. Мехкдаьтта запасаш кхоачаенна яха «теори» керда яц. ХIаьта из нийса а яц, из дIахьокха деза укх конференце. Грозненски мехкдаьттахой Кавказе эггара хьалха карадерзаде болабелар мезозойски, юрски, туха кIаларча тIоанашкара мехкдаьтта. ДIахо а цу наькъагIа массе тайпа балхаш де деза. Кхоачаенна лаьттан чоаш яц, да кхоачаденна цхьадола мехкдаьтта тIоанаш. Мехкдаьтта лургдолаш дараш леха деза. Геттара кIоаргачара мехкдаьтта лахара дола декхар чоалханеи геттара чоалханеи да. ХIаьта из кхоачашде дезаш да, из дIадех халкъа боахама хьашташа.

КПСС XXV съездо елар болх беча мехкдаьтта доахача предприятей районашка геологотохкама балхаш дукхагIа дара йола директива. Из директива кхоачаш а еш, СССР Iилмай Академе, Къилбаседа-Кавказски Iилман центра геологе. мехкдаьтта промышленноста министерствашца цхьана кIоарга анализ е еза проблемашта, хеташ дарашка цIаьхха хьежа деза, Iилман ларда тIа чIоагIде деза мехкдаьтта лохилга. Мехкдаьтта доахача къаьнагIарча районашта керда вахар дала деза.

Конференце болх дIаболабалелехьа со хьежар секцешка хургйолча докладашка. Са теркам чIоагIа тIаэзар «Лахара тохкама балхий керттера лостамаши иттлагIчен дIахорчен пятилеткашка уж дегIаахара перспективехи», яха Н. Е. Меркулова, В. И. Коновалова, Ю. А. Стерденкос кийчъьяча материалаша. Цар тIа Iилмахоша, геологаша производственникашца цхьана геологически материалий тохкама скважинаш йоахача бурув деттача дийнейи кIоарга яьч анализаша кхоачамболаши нийсен чIоагIду, Передови довкъашкарен Iаьржача лоамашкарен тIерча юра туха кIалара тIоанаш лаха а лохаш тахкаро, регнональни зонера юрски Затеречни зонера кIалара меловии тIоанашкара мехкдаьтта лахаро, Чокраксии тIоанашкара мехкдаьтта лахаро, цох хьахулаш дар дика хиларо дукхагIа хулийтаргья мехкдаьтта запасаш, цо торо лургья хIанз доахаш дола мехкдаьтта иттлагIча пятилетке кIезиг ца далийта. дIахорча пятилеткех из тIаккхетийта. Хетаргахьа уж выводаш къаьстта чIоагIа терко е езаш я.

Нохч-ГIалгIайчене тохкаме бурув деттара йолча опыто уж выводаш духхьала бакъаь Iац, хIаьта цо хьалла дола тешал ду республика мехкдаьтта доахача промышленноста перспективашта.

Массехк дош ала безам ба са гонахьара Iалам лорадара проблемах. Нохч-ГIалгIайчене дукха я башха-дика лоаман хьунаш, хиш, беркате я лоаман юхера моттигаш. Из иштта дале а республике дукха промышленни предприятеш я белх беш, нагахьа санна чакхъяха еза мероприятеш чакх ца йоахе, гонахьарча Iалама зе дергдолаш. Ведомствайи предприятейи кулгалхой, Iилман болхлой дIахо республика хIама хьакхолла низаш дегIакхувлара ерригача планашка биосфераш бIехъергйоацаш йола мероприятеш чакхъяхара хьажанза баргбац, биосфераш лораяран Iалашъяран деррига хьалаш хьахилийта деза.

Хьалха ма-аллара, ер Iилман конференци кхыча автономни республикашта, краяшта, областашта а боккха лоархIам болаш я. Къаьстта Нохч-ГIалгIайчене экономика дегIайоалаечара проблемаш къоастаеча боккха лоархIам болаш я из. ЧIоагIа лоархIаме да конференце тIайнйца рекомендацеш тIагIертта вахара юкъенхахьар, хьанда долча гIулакхашта юкъекхувлар.

Конференце перерыв йолча хана.

Н. ТАТАРОВА сурт.

НИКЪ: ИНТЕНСИФИКАЦИ

Н. П. БОРИСЕНКО — юрта боахама экономика Еррисоюзни Iилма-тохкама института Къилбаседа-Кавказски филиала директора, экономически Iилмай доктора докладацара.

ХIара сага лаьрхIача Нохч-ГIалгIайчене 0,36 гектар оахаш дола лаьтта кхоач. Из шоззен ахаззен кIезигагIа да берригача мехкарчул.

— Цу хьалашка, — белгалдаьккхар докладчико, — юртбоахама производствана интенсификаци елга хаддаш лоархIам бола гIулакх да. Из дош пайданегIа долаш кхоачашдулу боахамашта юкъерча кооперацеи агропромышленни интеграцеи ларда тIа.

Ший доклада тIа керттера теркам нов. Борисенкос тIабахийтар хьайбай боахам дIахо дегIабоалабара перспективашта, доахана, хьакхий, устагIий, оалхазарий дулх, шура йоаккхилга чIоагIа лакхдара торонашта. Цу гIулакха хьалхарча аргIан теркам тIабахийта беза доакъараш кийчдара, селекцинно фуна болх тоабара.

Хьайбашта доакъар цз тоъаш мел йолча хана хьайбай продуктивность лакхъелтах дувца хала да. Доакъарий база чIоагIъяра дIадувча фуна шоай лард хьае еза, къаьстта а люцерна, эспарцет, дитт доаца костра, житняк яха баьцаш хьалкхеяра. ДукхагIа терко е еза хьажкIий горохеи хьувкъамаш лакхдара. Цхьан дешаца аьлча, дукхагIа лелае еза гектара тIара дукхагIа а протеин дукхгIа йоаллаш а дола доакъар хьалу культураш. Белкови доакъара боарам лакха-лоха хилар халдаш бола лоархIам болаш да хьайбай продуктивность лакхъяра балхаца.

Толамга бода никъ ба — уйла а яь, дикагIдолча тайпара хиш дехкача лаьттаех пайда эцар. Царех пайда эцара структура хувца еза, мукха, цхьан шера тIаювлача баьцашта, кхыйолча кIезига хьувкъам луча культурашта меттел доакъарий культураш дукхагIа дIаерца, хьалхарча даькъе люцерна а ювш.

Специализаце, юртбоахама производства керттерча доакъоша дIадехар Iалашдеш пайда эца беза лаьттах. Республике дегIадоагIаш да, масала, баьцадаараш, сомий бешамаш, комсаш лелаелга. Царна, доагIа а доагIаш, хьакъестаду хий дехкача лаьттаех эшаш дола доакъош. ТIаккха, аргда вай, мукх сендухьа кхебу хий дехкача лаьтташка, цу тIа а но вокх лаьтташка лур мо хьувкъам луш хилча? Кхетаде хала да, сендухьа йийнаяр хий дехкача лаьтташка лурчагIа 3200 гектар кIезига хьувкъам луш йола цхьан шера тIаювла баьцаш, 2000 гектар генараш, цар хьабенна хьувкъам гектара тIара 11,3 центнер а болаш!

— Хьаотт, — йоах оратора,— оахама лаьттай структура хувца езаш хилар. ДукхагIа теркам бе беза люцерна, хьажкIаш, ялата кхеш, вIашагIъэяь силос — генараши кхей культураши цхьана хьалкхеяра.

Хий дехкача лаьттан гектаро, дукхагIа делча, шозза дукхагIа ялат лу, хий ца дехкачул. ТIаккха люцерна — пхезза — иттаза дукхагIа. Цунца, люцерна дIайийнача хий дехкача цхьан гектаро, кIезигагIа дале, пхи гектар хий ца дехка лаьтта мукъадоалийт.

Цу тайпара, дIахо машар хила йиш йолаш дац хьайбаш дикача доакъарашца ца кхоабилга. Доакъара культурай хьувкъам лоха хилар бахьан долаш, шерагара шерага ца тоъаш хул доакъар, хIаьта белок ца тоъар — 30 процентага кхоач. Цудухьа лоха да шура йоаккхилга, хьайбашта дулх тIаккхетилга.

Къилбаседа Кавказерча хьалха латтача боахамий опыто хьагойт доакъар Iалашделга цу гIулакха вIашагIъеххача специализировании звеношен бригадашен леладеш хилча дикагIа хулаш хилар. Цу тайпарча специализаце хьалкхеча культурай хьувкъами доакъарий дикали лакхъярал совгIа, продукцега дIабода къахьегам кIезигбе а торо хулийт. Тха тохкамаша хьахьекхад, цу звеношкен бригадашкен доакъарий шоай мах 30, хIаьта царга дIабода къахьегам — 50—70 процент вешта вай болх беча тайпарчул кIезигагIа хилар.

Тешаме доакъарий база — хьайбай продуктивность чIоагIа лакхъяра ларда я. Бакъда кхы а я кхоачашъяь яланза проблема.

Докладчико дийцар юртбоахама производства эффективность лакхъяра дешаех.

Производство дегIайоалаяран хьайбай продукце дикал тоаяран дукха болх бе беза кIоаргъяь специализаци еш, тIехь-тIехьагIа йоаккхаш из отрасль промышленни ларда тIа оттаеш селекционно-племенной болх эргабоаккхаш.

Хьалхарча даькъе теркам тIабахийта беза, сога диллача, хьайбай продукци яккхара. Из дувзаденна да лоархIаме декхар кхоачашдеш хиларца: бахача наха тIехь-тIехьагIа дукхагIа эшаш йола шурен бежана дулхи ма-эшша хилийтарца. Цунца дувзаденна хьайбаш леладелга хаддаш къоастаде деза, шурий дараш шоаши дулха леладераш шоаши хургдолаш.

Шурийна доахан леладар дикагIа да промышленни городашта юкъе, ма-эшша доакъар Iалашде торонаш йола лаьтташ а, хIаьта цул совгIа, шура дIакхача езача мотигашка из сиха дIаккхачийта торо луш дика наькъащ а долча боахамашка. Доакъарий база чIоагIъярал совгIа, цIенхашта терко е еза хьайбай фу тоалара, эша деза дукхагIа шура луча фух дола доахан.

Дулха леладеча хьайбай боахам дегIабоалабеча, тIехьаленга диллача, чIоагIа пайда лургба республикерча лоаман зона. Хетаргахьа, республике доаржаде мегаргда головейски абордино-онгусски фунех дола хьайбаш, хIаьта иштта моттигерча доахаца скрещивании ярах хьахиниа царца вIашагIйинараши. Опыто хьахьокхачох, кхы тIа затраташ цу гIулакха е езац, хIаьта пайда боалилга лакхлу 10—15 процент. Цу гIулакхага толам балийтара лоархIаме да фуна лаьрхIа цхьайола совхозаш яхкар.

Боахамашта юкъера кооперировани еча оаха ях, теркам тIабахийта шипараш хьалкхедеш, къона доахан чукхоабаши дIахо хьалкхедеши специализации йолча совхозно-колхозни предприятешта. Царга дIадала деза хьайбашта дарегIа дола. боахамо ше доакъар дакххара эша лаьттан.

Прогнозашка диллача, гаргарча хана республике хьакхий дулх доаккхилга кхозза дукхагIа хила деза. Из производство вIаштIехьяккха еза, эшаш дола фуъ (ялат) хьалкхеле а шоай комбикормови заводашка цунах доакъар кийчде а вIаштIехьдолча комплексашка, совхозашка.

ХIанзара пятилетка чакхйоалаш хьакхарч лелаелга хилийта лерхI 14 боахаме. Тхона хетачох, цу отрасла кхы а йоккхагIа концентраци е мегаргьяр.

Дукхадар де деза жа леладеча боахаме, дIахо тха доаккхилга а устагIий дулх доаккхилга а лакхдара. Цхьадолча боахамашка доаде жа чукхоабаш специализаци яро лакхъяйтаргъяр цу даькъа эффективность.

Коа тIара оалхазараш леладелга къоастадаь хила деза республике, фуаштеи дулхан лаьрхIараш шо-шоаш хургдолаш.

Дулха лаьрхIа дола коа тIара оалхазараш «Птицепрома» системах йолча оалхазарий фабрикашка леладе деза.

ПЛАНАШ УВТТАЕЛГА — IИЛМАН ЛАРДА ТIА

Экономически Iилмай доктора, СССР Iилмай Академе президиумерча хIама хьакхолла низаши Iалама кхоачамаши Iомадара йолча Комиссе председатела заместителя В. А. ШЕЛЕСТА доклада тIара.

КПСС ЦК XXV съезда яьча Отчетни доклада тIа новкъоста Л. И. Брежнева белгалдаьккхар: «Еза промышленность дегIайоалаяра, халкъа боахама кхыдолча доакъошта санна, тIа-тIа дукхагIа лоархIам болаш дIаотт шин-кхаь, пхе шера лаьрхIа йоккхий комплексни программаш оттаелга, — доагора-энергетически комплекс, металлурги, машиностроене керттера доакъош дегIадара программа санна яраш. ЙIаьххача ханарча ларда тIа мара отталургьяц уж тайпа программаш, нийса вIаши ювзалургьяц, ресурсашна Iалашъюлургьяц, ханага диллача вIашагIтохалургьяц. Цу тайпарча программаша, ма-дарра аьлча, теркалъе еза даьхени дунени Iилмана а техникана а халланза хулаш йола прогресс, кхыча паччахьалкхенашца экономически гIулакхаш цхьана леладара йола торонаш. Цу программашка иштта оттадаь хила деза хIама хьалу низаш мехка чухьа аьттув дикагIа баргболча тайпара дIанийсделга, керда районаш, къаьстта а бедалан доагоран йIаьхийяраш караерзае езилга».

Вай мехка йIаьххача хана лаьрхIа прогнозаши лаьрххIа программаши кийчъяра дикка опыт Iоаяьй. Масала, хьалхарча опытах санна аргда вай ГОЭЛРО планах, СССР Iилмай Академеи Iилманеи техникаеи йолча Паччахьалкхен Комитетои Iилма-технически прогрессеи цун социально-экономически гIулакхийи программа хьаллаьцай КПСС XXV съезде новкъоста Л. И. Брежнева яьча доклада тIа. Социально-экономически комплекс дегIайоалаяра йIаьххача хана лаьрхIа программа кийчъеш я СССР Iилмай Академе массаза болх беш йола комисси, Госплан, Iилманея техникаеи йолча Паччахьалкхен комитет. Iалама ресурсаш комплексно караерзаяра прогнозаш, хIама хьаду низаш дегIадоаладара принципиальни лостамаши проблемаши кийчъеш латт мехка бIарччача регионашта, цу даькъе Къилбаседа Кавказа лаьрхIа а.

Iалама ресурсаш караерзаярен хIама хьаду низаш дегIадоаладарей прогнозаш увттаяра методологе ларда я гIулакх системни хьисапе къестадар. Цу хана регионага хьеж, цкъадале, цу системага дерригача доакъошца дувзаденна долча берригача халкъа боахамах дIахоаладе йиш йоацача даькъага санна, шозлагI-дале, отраслевойи территориальни подсистемех латтача цаI йолча чоалханеча комплексага санна. Долче, къаьст-къаьстача регионий хIама хьаду низаш дегIадоаладара прогнозаши программаши кийчъе йоагIа юкъарча социально-экономически декхарашка, мехка бIарчча халкъа боахами цун йоккхий зонаши дегIакхувлара принципиальни лостамашкеи лоархIамегIа йолча Iилма-технически проблемашкен хьежжа. Царех цхьадарех дувцаргда вай.

Социально-экономически декхарий комплекс кхоачашъяро дIадехаргда производства масштабаш алсамйоахилга, Хьалхаргахьа тIехь-тIеххьара дегIа дахар лаьрхIа Къилбаседа Кавказа экономически потенциал лакхъяра перспективага диллача тийша хургда мехка Европейски даькъа тIарча производства эффективностахи дегIаахара боарамахи. Цига юсаргья дукххача хана дениз хьахинна квалифицировании кадраш, белала ресурсаш, производственни фондаш йолча, дукха къахьегамч эшачеи энерги дукха ца езачеи промышленноста доакъошта яь специализаци.

Мехка Европейски даькъа тIа кхы тIаккхеташ йолаш еррига хIана яц аьшна йола къаман доход къахьегама овсарле лакхъяра чотах тIаккхета езаш я. ДукхагIча даькъе капиталовложенеш хьежаергья хIанз болх беш йолча предприятешта реконструкци яран уж технически эргаяхаран.

Нохч-ГIалгIайче а чуйоагIача цу зоне эггара чоалханегIа дола декхараш да тIа-тIа дукхагIа эшача доагорцен энергецен из Iалашъяр. Из проблема кхоачашъяро дIадех массе а тайпарча энергоресурсех пайда эцилга. Долче, республика къахьегамхой керттера декхар мехкдаьтта доалла моттигаш дукхагIа хьагучаяхар, мехкдаьттен гази дукхагIа яккхар да.

Къилбаседа Кавказера газ цхьан моттиге дукха ца йоаллаши карбонитни колекторашцеи ювзаенна я, из вочча тайпара Iаткъ тохкама балхий эффективноста. Укхаза запасаш геттара кIоарга йоахк, хIаьта иштта триасовии лакхерча палеозойскии оалача тIоанашка. Мехкдаьтта долаш да, кIезига а доацаш. Мехка хьалхарчарца мезозояга кхаьчар грозненцаш. Декхар — балхаш дIахо а майрра дIадахьар, тохкама балхаш дара технически дешаш сихагIа къестадар.

Цхьаьхха проблема — региона халкъа боахама тIа-тIа дукхагIа хулаш латт хьашташ хица Iалашдар, хих комплексно пайда эцар, Iоуха хиш территориально дIа-юха нийсдар. Къилбаседа Кавказе, кхыча районашкара хьаухийтар а дIалаьрхIача, хий тоъал дукха да. Цхьабакъда, ирригаци сихха дегIаухаш хиларо хин боахаме низкъало хьал оттийт. Долче, хий лахара балхаш дIахо дахьа дезаш да, хIаьта из хIанз деш а да.

Минерально-бедала ресурсаш йола моттигаш дукхагIа хьагучаяха, уж караерзаяра аргIа оттае еза, пайдане компоненташ ма-могга дукхагIа хьакъоаста а еш эксплуатаци еча довш дар кIезиг а деш, гонахьара Iалам лора а деш пайдане оахкалаш йоахка моттигаш караерзае еза ха хьатIакхаьчай.

Лаьттах дика пайда эцарца белгалбоал Къилбаседа Кавказа юртбоахам: дерригача лаьттах 50 процент дар оахаш да, хIаьта юкъера дIалаьрхIача мехка оахаш дар 10 процент мара дац. Цу тайпарча хьало дIадех лаьтта лорадара, пуч беркат совдаккхара, эррозена духьала дикка балхаш дар. Къаьстта лоархIаме да юртбоахама гIулакхашта доаца дика лаьтта дIакъестадар цхьан кога тIа даккхар.

Къилбаседа-Кавказски экономически района боахам дIахо эргабоахаш тоабара лоархIаме да транспорт сихха дегIакхувлар, хинен сиха лелача автомобильнии транспорта лоархIам айбар.

ХIанз санна хьатIайоагIача хана а, Къилбаседа Кавказа, цу даькъе Нохч-ГIалгIайчен а экономика специализаци дукхагIча даькъе белгалйоалаш хургья юрта боахам, кхачанн яйгаи промышленность, приборостроени, курорташ яхкарцеи туризм дегIаахарцеи. Цу хана керттердар хургда Къилбаседа-Кавказски экономически района агропромышленни комплекс эргайоахаш тоаяр.

Къилбаседа Кавказа хIама хьаду низаш дегIадоаладара перспективни проблемаш кийчъеча йоккха моттиг дIалоац прогноза социально-экономически аспекто. Декхар сенах латт аьлча, из латт ерригача региона цхьайола административни районаш, цу даькъе Нохч-ГIалгIайче а йолаш дегIаяр тIехьадисар дIадаккхарах.

Вай йийца еррига проблемаш дукххача организацеша дакъа а лоацаш, партийнии советскии органий новкъосталца цIенхаштта тохкаш я лакхерча школа Къилбаседа-Кавказски Iилман центр. Чакхдоахача тохкамаша Iалашдергда халкъа боахам дегIабоалабара перспективни планаш Iилман ларда кийчъяра хьакъехьара КПСС XXV съезда директиваш кхоачашъелга, мехка лоархIамеча цу района экономика эффективно дегIайоалаяра гIо дергда.

ХьалхагIа аьнача тайпара, иттлагIчен тIехь тIайоагIачен пятилеткай фундаментальни декхараш толаме кхоачашдар дукхагIча даькъе тийша хургда социалистически экономикана плановии доал дара Iилман ларда чIоагIъярах. Цунца дувзаденна геттара чIоагIа лакхлу халкъа боахам дегIабара йIаьххача хана лаьрхIа Iилма-технически прогнозировани ярен перспективни планаш Iилман ларда тIа вIаштIехьъяхарен лоархIам. ЙIаьххача хана лаьрхIа Iилма-технически прогнозаши хIама хьаду низаш дегIакхувлара лаьрххIа программаши кийчъяр вай хана паччахьалкхен декхар хиле дIаотт. Социалистически хьалашка Iилма-технически прогнозаш йIаьххача хана лаьрхIача планашта духьала ца хиларал совгIа, царех хьахул халкъа боахама планировани яра цаI йолча процесса ларда а хьалхара лагIа а. ЙIаьххача хана лаьрхIа еча Iилма-технически прогнозех пайда а эцаш кийчъю халкъа боахама доакъош дегIакхувларен дIа-юха нийсдарен генеральни схемаш.

Социально-политически хьалех, Iаламен къахьегамен ресурсаех, Iилма-технически прогрессах, йолаш йолча производственни фондех дикагIча тайпара пайда эцара ларда тIа планагIа кхоачашдеш латтача коммунизма материально-технически база хьалъяра декхарах ког гIортолга ю. ЙIаьххача хана лаьрхIа планировани яро. Цу тайпарча прогнозаша хьагуча а доах, доашха а доашх хилча тарлуча событей сурт, из кхоачашдара тайп-тайпара решенеш хьахулийт. Социализма хьалашка социально-экономически лерхIараши декхараши корта болаш доландаь нийсеи хоадам болаши хул уж. Цу даькъе таханарча вай конференцех доккха беркат даргда, мехка кхыча экономически районашта дика хьокхам хургба цох.

ІИЛМАН ЛАРДА ТІА ДЕГІАДОАЛАДЕ!

РЕСУРСАШ кхоачаеннаяц

«Советски Союза мехкдаьтта промышленность дегІаахара керттерча лостамашка хьежжа, Нохч-ГІалгІай АССР углеводородни бедал кІоаргга йоалла моттигаш караерзаяра перспективаш» яхача СССР мехкдаьтта промышленноста министра заместителя А. В. ВАЛИХАНОВА доклада тІара.

Ер Іилма конференци вІашагІтохара даькъера КПСС Нохч-ГІалгІай обкома инициатива масса а оагІорахьара дика лархІа езаш я, хІана аьлча уккхан тема республика экономически а социальни а дегІаахара комплексни программа оттаяра тІаерзаяь я.

Иттлагіа пятилетка йолалуш вай мехка шера доаккха мехкдаьтта газови конденсатаца цхьан 500 миллион тоннага кхаьчадар. Толамца кхоачашъяьй КПСС XXIV съездо оттаяь — задани. Доатора-энергетически комплекс а мехкдаьттахимически промышленность а дегІаахара йола из лоархІаме бедал йоаккхача дунен тІа эггара хьалхара моттиг лаьцай Советски Союзо. Даькъа балхалой куралъеш ба Малхбузен СибарегІа доагора-энергетически комплекс дегІайоалаяра дехкар толамца кховчаніеча сибирски мехкадьттахой толамех.

XXV съездо хоадамболлаш белталдаьхад мехкдьттахоша пхе шера даха деза мулаш — 1980 шера 620—640 миллион тони даккха деза мехкдьтта, деррига дакъа лакхача темпашца дегІааха деза. Цунца дувзаденна чІоагІа лоархІаме я геолого-тохкама балха результаташ. Цу лостама ларде-ра лоархІам болаш я регионашта йола тайп-тайпарча методашта комплексировани яри физически материалий анализя теркалъю поискан разведкан комплексни проектай дикал. Цунах тийша ла разведка керттера стратегически лостамаш харжар, еш йолча Іальмате йоккхийча финансовни материально-технически затратех юхахулар ма-хулла дуккагІа хилар.

Укхаза дуккха лешаш къестаде дезараш геофизикаш ба. ХІанз укх сахьате ала йиш йолаш дац кІоаргача разведочни бурене база йола геофизически тохкамий материалаш кхоачамболлаш тешаме я аьнна. Техникаца Іалашбари методаши пар дикагІа яле а. Разработка технологически технико-экономически прогноза методика кхоачамболлаш тешаме хила еза. Ма-хулла дукхагІа учет лелае еза тайп-тайпарча геолого-физически фактайи разработка Іоаьча опытен. Из материал хила еза перспективни планироване лард.

Производства юкъарча боараме дикка моттиг дІалоаш Татари, Башкири, Куйбышевски Пермски боласташ. Къилбаседен-Кавказ. Азербайджан, кхыяраш санна йолча «къьначa» районаша. Укхаза гулъеннай даькъа Іальмате йоккха потенциал, хІаьта тахнара декхар да, кагий, кІезига продуктивность йола мехкдаьтта доалла моттигаши залежаши сихха юкъеозарах, мехкдаьтта доаллача моаттигашта разработка елга алсамдаккхара керда методаш юкъеххуврах, скважинай эксплуатационни фонда балха денал лакха лоаттадарах пайда а эцаш, хІанз болаш бола мехкдьтта даккхара боарам лох ца балийтара де мел дезар дар.

Нохч-ГІалгІайчен мехкдьтта промышленность мехка эггара къьнахчарех цаІ я. 50-гІа шераш чакхдоаллаши 60-гІча шерашкен лакха продуктивность йолча лакхерча мела тІоанаш хьаделларо торо хилийтар мехклаьтта даккхара темпаш сихха лакхъе. Цхьабакъла уж темпаш гучаьхьа запасаш яхка еззача тайпара дегІаяккарца ІаьлашъяьІшар. Из бахьан долаш 1972 шера хьадоаккха мехкдьтта кІезигдала доладелар.

Лакхерча мела мехкдьтта доалла тІоанаш 5.300 метр кІоаргара кІиркхерах латта лаьттан ченаш лийлхача моттигашка да, пласта давлени 770—800 атмосфер я, температура 200 градус гаргга а йолаш. Цу тайпарча хьалаша дІадехар бурув тохача а скважинашта эксплуатаци ена а чоалханера специфически технически декхараш къестаделга. Цу гІулакха хьаьяр йІовхал лоаш йола буровойи цементини растворааш, одношарошечни осташ, вІамагІча диаметра колонкеи снарядаш, дукха реагенташи наполнителеши, обсадни колоннай секцеш Іочуухийтен вІашагІхеттен устройстваш, скважинай устоешта герметизаци ю средстваш. Иштта оттаяьяр бурене керда технологи.

Уж санна йолча скважинашта эксплуатаци яра хьа а яь балха юкъе яьхьаяр цхьа эзар атмосферага кхоачаш давлени лоаш йола арматура. Оттаяьяр скважинаш караерзаяра лаьрхІа йола технологи, лийлхача коллекторий коачал дІачуозара интенсификаци, гидродинамически промысловни тохкамий аппаратурех методикен. Дикка тоаьяр гулдара технологи, мехкдьттен гази транспорта кийчдар, юкъейоалаьй лакха напор йола герметизированни система, турба чура деэмульсаци, блочно пайда эцара йола вІашагІхетта технологически установкаш.

Грозненски мехкадьттахоша Іоаьй тІехкІоаргача скважинашта чоалханерча геологически хьалашка бурув тохарен эксплуатаци яреи даькъера маьхе опыт. Из чІоагІа лоархІаме да, хІанз аьлча республика мехкадьтта промышленность дегІаахара керттера перспективаш кІоаргача горизонташца бувзам болаш я.

Хетаргахьа, Нохч-ГІалгІайчен лаьттан ченашкара мехкдьтта ресурсаш хІанз а кхоачаяла гаьна я, мехкадьттахой отряда шортта хІамаш ла лаха, а, тохкам бе а безаш. Кхоачам ба суммарни перспективни запасаш бІаьш миллионал совгІа лоархІам болаш я аьлча, из да хІанззалхьа укхаза хьаданккхар а разведка яьр а миссел хІана дац аьнна.

Республика керттера перспективаш Хьалхашкахьарча доакъий зонаца ювзаенна я. Укхаза хІанз мехкдьтта доаккхаш латтача моттигашка кІалхьарча мела залежашка доразведка е еза, сихде деза мехкадьтта лохилга мехкадьтта доаллача моттигий тІерача мелози тІоанашка — Минеральни, Къилбаседа МагІалбик санна йолча чукхийттача блокашка. Амма «Грознефть» объедицене разведочни балхий эггара лоархІамера декхар чила деза юрски подсолеви отложенешка мехкадьтта доалла моттигаш лахар. Мехкадьтта доаллача моттигий кІоаргал Малхбузен даькъ тІа 6.500 метр, центральния — 7.500, малхбоалеи — 7.500 — 800 метр хила еза.

Правобережни мехкдьтта доаллача моттиге йийшача лакхадебетни мехкадьтта кІежаша хьахьокх Тийрка юсташкара ерргна зона перспективни хилари цудухьа цига а Червленни структурашка а тохкамаш деле сихде дезалгеи.

Иштта лакха я прогнозни запасий оценка Іаьржача лоамашка я. Цар ченашка дикка йоккхий газа запасаш яц ала йиш йолаш дац. Укхаза балхаш ду дукха шераш да, амма цига бокъонца мехкдьттен гази хилар хІанз а хьадаленц, гаргарча шерашка де дезаш да из гІулакх.

Мехкадьтта доаллача моттигашта толамца разведка яра, бурув деттача районий геологически строени йовзара геофизически методашца ду балхаш тоаде деза; эргаьккха тоае еза тІехкІоаргача скважинашта бурув деттара технологи; чІоагІа кІезигье еза разведкана йоахаш йола скважинаш.

«Гронефтегеофизика» тресто кІезиг-дукха лакхъяьй сейсморазведка эффективность. ХІанз цун коллективо де дезар да структураш духхьала гучаьхьа ца а Іеш, лоаццача ханашка — подсолевой юра хьалхалаттача складкай строенеца расшифровка яр. Чакхъяьншача пятилеткагІи карарьяр йолаеннача ханеи доккхий кхоачамбоацараш дар «Грознефть» объединене бурувдеттарий балхаца. Духхьал 1977 шера доладелар гІулакх кІезиг-дукха тоадала. Истеяьшача скважина юкъера кІоаргал лакхъяларца цхьача бурене сухал 41 процент тІакхийтар, хІаьта проходка метрага дІадодар 26 процент лохделар. Из толам чІоагІбе а, дІахо дегІабоалабе а беза. Кхы кІезигагІа лоархІам болаш дац мехкадьтта Іалама ресурсех пайда эцилга тоадарен тІоанаша хьалу мехкадьтта алсамдаккхарен даькъе Нохч-ГІалгІайчен мехкадьттахошта хьалхашка латта декхараш а. «Грознефта» мехкадьтта доаллача моттигашкара хьадоалача мехкадьтта коэффициент 0,58 я — из лакхагІа я мехка юкъерачул, цхьабакъла цун бахьан Іалама башкалонеех доал. Нохч-ГІалгІайчея мехкадьттахойка эшаш мел дар да из коэффициент лакхъяра, де дезар да тІоанашкара давлени хьаллацара ерригача методех шерагІа пайда эцар.

ХьаарадоагІа мехкадьтта дукхагІхилийтара грозненцаш болабеннаб гидрофобни кислотни эмульсешца, концентрированни дирача кислоташца, органически кислотни растворашца, кхыдарашца тІоанашта обработка е. Цхьабакъла уж юкъеозара масштабаш хІанз а вІалла йоккха яц. Цудухьа уж балхаш шерле деза, ерригача йолаш йолча тІоянашта Іоткъам лоаттабара методех пайда эцара чотах хьапоаккха мехкдьтта 500—700 эзар тони тІакхетийтара.

ЛерхІаш да Грозненски Вознесенски ГПЗ газофракционироване установкашка арара тІакхухьача бедалаца болх байта.

Нохч-ГІалгІайчен мехкадьттахой — тІехкІоарга скважинаш хьалъяра пионераш. Перспективе царна хьалхашка латта керттера декхар да 7—8 эзар метр кІоарга бурув тохилгеи подсолеви юрски отложенешта разведка елгеи карадерзадар. Шеко йоацаш хІама лархІа мегаргда хьалхагІа Іоаьча опыто уж мулаш даха царна гІо дергхилар.

> Нохч-ГІалгІай АССР экономика РСФСР экономика, СССР территоре тІа общественни производство, рузкъа дІа-юха декъареи хувцареи деррига доакъош чулоацаш йола халкъбоахама бІарччача цхьан комплекса чудоагІа дакъа да.
>
> Экономикана ду кулгал экономически социальни дегІаахара паччахьалкхен планий ларда тІа леладу, отраслевойи территориальни принципаш теркал а еш, централизованни кулгал боахам лелабеи инициатива гойтеи предприятеш, объединенеш, кхыйола организацеш шоай мукъагІа хиларца цхьана тар а деш. Цу хана хьинаре пайда эц боахама расчетах, пайдах, себестоимостах, кхыйолча экономически рычагехи стимулехи.
>
> ХІанзарча а хьатІахургдолча а ноахалий хьашташта лаьрхІа Нохч-ГІалгІай АССР-е динза дарг-доаца гІулакхаш ду лаьттеи цун ченаши, хин ресурсаш, тІайоалеи садоаллеи хІамаш лораяра а Іилман ларда тІа, лерттІа царех пайда эцара а, фон хийи цІена лоаттадара, Іалама рузкъа дебаделга Іалашдараи саґа гонахьара Іалам тоадараи.
>
> (Нохч-ГІалгІай АССР кердача Конституце проекта тІара).

СУРТА ТІА: Э. В. Лядов. — Малхбоалехьарча электрически сетей директор, Т. Т. Лихачев — «Главюжэнерго» керттера инженер, П. А. Баширов — Грозненски мехкадьтта института доцент.

Н. ТАТАРОВА сурт.

Керттерча де лерхІачунга кхачара

СССР мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически промышленноста министра заместителя Л. А. БЫЧКОВА: «СССР мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически промышленность дегІайоалаяра керттерча лостамех» яьча доклада тІара.

Мехка экономикен Іилматехнически прогресси дегІайоалаеча шоашкара доагІа дакъа юкъедихьад мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически промышленноста болхлоша. Кубови батареяш тІа мехкдаьтта чакхдахаргара комплексни чакхдахара хІанзарча низ болча каталитически системашка, «российски-американски резинови мануфактурагара» шинаш, резинкаш — технически азботехнически изделеш хьаеча хІанзарча йоккхийча заводашка кхоачаш никъ баьб. Советски Іаьдала шерашка хьаяьй синтетически каучука керда йоккха отрасль, массе а оагІарахьара дегІаенай технически углеродеи сланец чакхдоахеи отрасль.

ТІехьарча итт шера тха промышленносто шийи производства объем 2,4-зза дукхагІа яьй, 500-нел совгІа керда предприяти, цехаш, йоккхий производстваш хьаяьй.

Вайна ма-харра дикка дІахьалха дахар отрасла Іилматехнически потенциал дегІайоалаяр а. 9 пятилетка шерашка керда техника юкъе йоалзярах миллиард сомал совгІа— цул хьалхарча пхе шера баьчул дуккхагІа экономически пайда баьб. Дега тоам беш де тІакхийттача продукце керттера дакъа болх беш йолча предприятешта реконструкци яреи шерьяреи, производства шийи капитальни вложенейи лакха эффективность Іалашъеча производственни процессаш технически эргаяхареи интенсификаци яреи чотах тІакхийтта хилар. Технически эргалонаш ярои прогрессивни технологи юкъейоалаярои продукце лоархІамегІа дола тайпай структуре дикала хувцамаш дир. Дикала паччахьалкхен Знак йолаш я хІанз арахецача ерригача продукцех 23 процент. хІаьта автодоагор арахецача лакхаоктанови бензинаш 80 процент да, кІезига сернисти дизельни доагор 95 процентага кхаьчал.

Из тайпа сиха дегІа а ухаргья производства эффективности продукце дикали лакх а лургья 10 пятилетке а. ПланагІа дегІайоалае лерхІа производство ерриге а хІана яц аьнна къахьегама овсарлен чотах дегІайоагІаргья.

ДІаяхача пятилетке а санна плана тІа лерхІа мехкдаьтта чакхдахар технико-экономически хьакъехьа прогрессивни ларда тІа дегІадоагІаргда — йоккхача единични низала системайи комбинированни блокийи, шийна хьалхарча переработка, шоллагІча процессий низ бола системаш— каталитически риформинг, гидроочисткеи газофракционировании, вІашагІтохаш, кІаоргача переработка процессаш — вакуумни е деструктивно-вакуумни мазут чакхдахар, каталитически крекинг, гидрокрекинг, бедала дезача тайпашта коксовани яр, яй углеводородни бедала каталитически крекинг яра процессаш, физико - химически свойствашка дийлача моллагІа мехкдаьтта чакхдоахаш лакха дикал йола доагораш Іалаш а деш.

Локальни установкаш е комбинированни системаш чІоагІьяра эффективность хаддаиза ювзаенна я йоагІ-йоагІача технологически процессай катализаторий дикал айярна. ДІаяхача пятилетке тхона мегар катализатораш йоаххка лакхаэффективни цеолиташ юкъейоалаяра чотах лакхаоктанови бензинаш кхоззза дукхагІа даха. ХІаьта из лоархІаме болх эггара хьалха дІаболабаьраш бар Грозненски дешареи тохкамеи институтийи учрежденейи техникаш, инженераш, Іилмахой, промышленни предприятей коллективаш.

Іилма-технически прогресса планаш тІа дІахо а боккха лоархІам бу тайп-тайпарча технологически процессашка лакха эффективность йолча катализаторех пайда эцара. Иштта, Іилмахоша хьаккелла ча катализаторий кердача шин катализаторех цхьанне гидроочистка еш объемни сихал 1, 5—1,8-зза сихъю, шоллагІчо — 9—10-зза.

Мехкадьтта чакхдоахача промышленноста керттерча декхарех цаІ — переработка кІоаргагІа яреи Іаламо хІаьь маьхе углеводородаш йиззагІа хьалъяхареи, царех дикагІа пайда эцареи чотах мехкдаьттах боала экономически пайда дукхагІа хулийтилга. Іилматохкамеи проектно-конструкторски организацешка шерра даьржа да дукхагІа аьттув болча технологически схемаегІа дезача мазута фракцеша сернисти мехкдаьттен кІоаргга чакхдахара керттера процессаш вІашагІтохаш йола йоккхача единични низала комбинированни блокаш хьакхолилга. Царех пайда эцаро торо лу моторни доагора хІара тоннага бийла мехкдаьтта кІезигагІа дІадахийта.

Мехкдаьттах эффективно пайда эцар — из кІоаргга переработка яра проблема хиннац Іеш, синтетически каучук хьаяра проблема толаме кхоачашъяра, микробиологически синтези тІера активни веществаши хьаяра хиланза яргйоаца тІаьдеи чІоагІеи парафинаш ма-могга дукхагІа дахара проблема толаме кхоачашъяра маьхе углеводородаш йиззагІа хьаяхара проблема а я. Из лакха дикал йола электродный кокс а, пластмассаши синтетически хьоаснйи хьадара эша араматически углеводородаш а я.

Даьхен мехкдаьттахими дегІайоалаяра керда оагІув хьаеля тІера активни веществаш арахецара мехкдаьтта промышленноста лаьрхІа йоккхий низалаш хьаяро. ПАВ яхача веществаша тІоанаш хьалур алсамдоах, гучадаьккха доагор дукхагІа хьалдаккха торо лу. Укх пятилетке из керда отрасль дегІайоагІаргья мехка дукхача городашка.

Хьалха а санна мехкдаьттахиме дикка моттиг дІалоацаргья синтетически каучукаши латексаши хьаяро. Уж 1,5-зза дукхагІа хьаергья, натуральни каучука меттел хьаераш сихагІа дегІа а ухаш. Из де лерхІ тІакхетачох ах болх беш йолча производствашта реконструкци яреи уж шерьяреи чотах ара а хецаш.

Мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимен даькъе карагІдаьинараштa юкъе ба Грозне — вай мехка мехкдаьтта чакхдоахача къьнача центра болхлой, инженерно-технически болхлой, Іилмахой, конструкторий, вузийи техникумийи профессорий, преподавателий Іалаьмате боккха къахьегам. Укхаза эггара хьалха караерзаяьй каталитически крекинга бехктокхаме процесс, хьаьяй цеолитни цеолит йоаллеи катализатораш, пaггахьара лаьтташ доахка цеолит доаллача катализатораш тІа каталитически крекингаша бу болх караберзабаьб. Нохч-ГІалгІайчен предприятеш тІа карадерзадаьд лоха давлени йола даьхен полиэтилен, цеолиташ тІара тІаьда парафинаш арахецилга.

ТІехьарча шерашка Грозне хьал а яь болх бе йолаеннай хІанзара технологически установкаш. Царна юкъе я каталитически риформинга установка, парафин доаха установка, парафинашта гидроочистка ю установка, хІаьта даьтташ доаха керда производство. Цо торо елар грозненски предприятей балха технико-экономически эффективность лакхъеи арахецача продукце дикал холуш айен.

Цунца цхьана белгал ца дича далац Грозней республикаи торонех бизза пайда ца эцилга. Бедалеи производственни хьалаш аьттув болаш хилар, йоккха промышленни базеи энергоресурсаши, болхлой, инженерно-технически Іилмани болхлой опыт йола кадраш — из деррига а шеко йоаца предпосылка я Грозненски мехкдаьтта чакхдоахеи мехкдаьттахимически промышленность кхы а сихагІа дегІаяра.

ХІаьта малагІаш да-хьогІ Грозненски мехкдаьтта чакхдоахеи мехкдаьттахимеи промышленность дегІайоалаяра керттера лостамаш? Тхона хетачох, дІахо йолача хана уж укх лохердараш да:

— царна облагораживани яра процессаш хьаяра чотах лакха дикал йола мехкдаьтта продукташ а йоахаш, сернисти мехкдаьтта говзагІа чакхдахар вІаштІехьдоаккхилга;

— мехкдьтта кІоаргагІа чакхдоахилга;

— арахецача смазочни даьттай ассортимент шерьелга;

— парафин доаллача мехкдаьттай ресурсаех дикагІа пайда эцара чотах парафинаш хьаду производство шерьелгеи эргайоахаш тоаелгеи;

— мехкдаьттахими сихагІа дегІайоалаелга;

— хІаьта, кхетадеш махиллара, юкъарзаводской боахама, транспорта, энергии хийн лоаттадара, гонахьара Іалам цІендара объекташ шеръяр, уж объекташ Іилмои техникои дІадехараш кхоачашлергдолча хьала тІа хулийтилга;

— объединене ремонт ю индустри эргайоахаш тоаелга.

Лакхе цІераш яьха лостамаш «Грознефтеоргсинтез» производственни объединеней цуп предприятейи, ГрозНИИ института, «Грозгипронефтехимз» проектантий, отрасла кхыча тохкама организацешца цхьана беча балха лард хила еза.

ЦІераш яьха дегІадахкара лостамаш вахаре кхоачашдергда лакха овсарле йола керда установкаш хьалъярца, йолаш йолча низалашта интенсификаци ярца. Дика кхетадеш да ле лерхІар деррига а цкъа чакхдоаккхалургдоацилга. Цудухьа балхий хьадда йола аргІа лелае езаргья. Укх пятилетка юхедисача шерашка А. Шерипова цІерагІча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе болх бе йолайолийтаргья вакуумни перегонка установка. Цо торо хулийтаргья даьтташи парафинаши хьадара бедал дикагІа кийчъе. Цига болх бе йолайолийтаргья тІаьдача парафинашта дестилляци ю установка, хІаьта реконструкци ергья кабельни даьтта доахача установкана.

1979 шера хьалъяь а яьккха караерзае еза В. И. Ленина цІерагІча ГНПЗ-ра ЭЛОУ—АВТ яха установка. Из болх бе йолаелча лакхлургья сернисти мехкдаьтта чакхдахара эффективность.

Кхыдола дукха балхаш де дезаш ла «Грознефтеоргсинтез» объединене мехкдаьтта чакхдоахача ерригача предприятешка. Цунца цхьана тха министерства оттадаьд наха чубаха цІенош, общежитеш, школаш, берий бешамаш, кхыйола социально-бытовой объекташ дукхагІа хьалъе. Решени тІайицай объединенеца, «Грозгипрохим», ГрозНИИ институташта Грозненски промышленность дІахо дегІайоалаяра технико-экономически де дезараш ер шу чакхдалехьа къоастаде.

Отрасле къахьегараша шоай деррига низаши опыти дІалургья керттера де лерхІар — советски халкъа материальни культурни боарам, вай Даьхен оборонни низ дикка айбар бахьаи.

ЦХЬАН КОМПЛЕКСАГІА

РСФСР Госпланерча Центральни Іилма-тохкама экономически института директора, экономически Іилмай доктора, профессора В. Н. МОЖИНА доклада тІара.

Общественни производства эффективность лакхъяра лоархІамерча наькъашта юкъе керттера дарех цаІ да производство дІанийсъелга эргадаьккха тоадари цхьайола экономически районаш, областаш, краяш, автономни республикаш комплексни дегІайоалаелга чІоагІдари. Цу гІулакха цІаькха а теркам тІабахийтар СибарегІени Гаьнарча Малхбоалени районашка вахача хана ше къамаьлаш деш КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателя новкъоста Л. И. Брежнева. ХІара район социально-экономически дегІайоалаяра перспективай мах беча хана чоте лаца еза йІаьхача перспективе цу дегІаахара влияни ергйола фактораш. Царна юкъе я хьатІайоагІаш йола къахьегама ресурсаш сихха эшалуш хилар, промышленно - производственни потенциалеи доагора-энергетически ресурсайи биографеш вІаши нийслуш ца хилар санна яраш. Иштта, дукхагІа даккха мел лерхІа мехкдьтта, газ, кІор МалхбоалехІарча районашкара баккха лерхІ. Бакъда цига кхоачамболаш яц къахьегама ресурсаши, кхыдола хІама хьакхоллара низаши.

ЦІенхаштта теркам тІабахийта безарех дош да дуккха районаш тоъам хиллал хица Іалашъянза хилар, дуккха ахча дІадахийта дезаш гІулакх да промышленни отходаша бІехдергдоацаш гонахьара Іалам лорадар.

Къилбаседа - Кавказ мехка дукхагІа нах бахарех цхьа район я. Укхаза я йоккхагІъярех кхачан база. Къилбаседа-Кавказа автономни республикашкара, краяшкара, областашкара паччахьалкхено эц 18 процент кІа, 40 процент гаргга дуга. 25 процент гидуарган, 15—18 процент комсаш, 8—10 процент баьцадааращи шекара свеклаи.

Низ бола юртбоахама база регионе кхачани яйгачеи промышленноста тайп-тайпара доакъош дегІадоаладара йола лард хинна дІаэттай. Къилбаседа-Кавказе доаккх 21 процент генарий лаьтта, 19 процент сомий-баьцадаарий консерваш, 10 процент комсий чхьагІар, 9 процент дулхеи чкъэрийи консерваш, и. кх. дІ.

Къилбаседа-Кавказера промышленность ший тайпара дІанийсъяь я. дукхагІча даькъе из улл Москва — Баку яхача машиннаькъа зоне а, хІаьта иштта машиннаькъа магистралаи Керттерча Кавказски лоамаи юкъерча оасалга тІа а. Из дикка чІоагІа тенденци я. Аьлча кхоачам ба, тІеххьарча иттех шера болх бе йолаялийтача ерригача промышленни предприятеех пхаш гаргга яраш цу зонашка хьалъяьй аьнна.

Районашта юкъера боахам вІаштІехьбаккхара даькъе белгала долаш да цхьаькха цхьа хІама — Къилбаседа - Кавказа автономни республикай лоаман зона кхоачам хиллал дегІаянза хилар. ХІаьта цига пайданеча оахкалий йоккхий запасаш йолга а. иштта къахьегама ресурсаш, гидроэнергетика, курортно - дарбаш ду, комплексаш, юртбоахама доакъош дегІадоаладара торонаш йолга а

Теркам тІабахийта безаш хІама да районерча цхьайолча лоархІамерча промышленни предприятешта. къаьстта йоккхийча городашкарчарна, къахьегама ресурсаш ца тоъаш хилар, дукхагІча даькъе цхьайолча краяшка. областашка, автономни республикашка промышленность дІанийсъяра даькъе кхоачамбоацараш хилар бахьан долаши промышленноста дуккхача доакъошка кулг-кара еш йола операцеш дукха хилар бахьан долаши. Из гІулакх чакхдаккха кхы а халагІа да болх бе могаргдола баха нах, общественни производстве болх беш боаца нах дукхагІча даькъе лоамаи районашка бахаш хилар бахьан долаш. Общественни производствана уж юкъе озар — керттера дарех цхьа декхар да.

ХьалххагІе даьча лоархІамаша хьахьокх Къилбаседа-Кавказ дІахо а Российски Федераце промышленность эггара чІоагІагІа дегІепача районех цаІ хила перспектива йолаш хилар. Цун отраслевой структура дІахо эргаьккха тоае лерхІ керттерча даькъе машиностроенеи металлообработкаи, химически мехкдаьттахимически промышленноста чотах. Машиностроене дукхагІа хьаергья кхачан промышленноста эша оборудовани, отраслешта юкъе лелаеш йола прибораши электротехнически изделеши.

Кхы а халагІа хургда мехкдаьтта даккхара хьалаш бІарччача районе гІолла лаьрхІача. Скважинай кІоаргал 5—5,5 километрга кхоачаш хургда. Из деррига а бахьан долаш мехкдаьтта промышленноста хьае езаргья керда оборудовани, эргаьккха тове езаргья разведочни бурув тохарен промысловни скважинай технологи.

Кердача тайпара дегІайоагІаргья мехкдаьтта чакхдоахеи мехкдаьттахимически промышленность. ГІойле йолашагІа хургда химически хьоасий, синтетически каучук, синтетически кІувнаш, пластмассаш хьаделга дегІадоаладича.

Къаьстта теркам тІабахийта безаш гІулакх да Къилбаседа-Кавказе комсаш лелаелга, баьцадаараш леладелга, чай, тхьамка, эфир доаллараш кхеелга, вешта аьлча кхыча районашка лелае йиш йоаца е дуккха дукхагІа общественни къахьегам дІабахийта безаш йола культураш лелаелга дегІадоаладар.

Вай Іилман балхаш тІа дуккха теркам тІабохийт дуга дІадувлга дегІадоаладара перспективана, къаьстта Краснодарски крае, хІаьта иштта Нохч-ГІалгІайчене а.

Района юрта боахамгара доагІар хьадаккхара долаш долча Іалама хьалех пайда эцилга тоадарах кхоачам хургбац. Кхоачашъе еза экономически организационни балхий комплекс, лакхбе беза юрта боахама материально-технически база боарам. Масала, шерра-шера юртбоахама культураш дика хьувкъаергйолаш хиш дехкаш дола лаьтташ 3 миллион гектарага дІакхоачаде деза (уж хІанз 1 миллион гектар гаргга мара дац). ХІара шера ялата культурашта ехка 7 миллион тоннага кхоачаш минеральни удобренеш хьежае еза (хІанз уж 4 миллион тонн мара кхачац). Чакхъяха езаш я юртбоахама производствана дІахо механизаци яра дуккха мероприятеш. ХІара условии трактора 25 гектар оахам далла мара низ тІалатаргбоацаш вІаштІехьдаккха деза гІулакх (хІанзарчул диазза гаргга кІезигагІа). Ялат чуэцача хІара комбайно 120 гектарал дукхагІа из чуэца ца дезаш оттаде деза гІулакх.

Къилбаседа - Кавказа хьалашка пайдане хІама да коатІара оалхазараш леладелга. Из массе оагІорахьара дегІадоаладе деза Нохч - ГІалгІайчене а. Автономни республика къахьегамхой цу хьакъехьара планаш кхоачашъе еза.

Къилбаседа - Кавказа йоккхий торонаш я культурно-дарба дара комплекс дегІайоалаяра. Шеръе, йоккхагІъе, тоае еза союзни лоархІам бола курорташ, хьалъе еза керда яраш. Цу гІулакха чІоагІа беркате я Нохч-ГІалгІай АССР лоаман районаш.

Экономически дегІаяра боарамга диллача Къилбаседа-Кавказа автономни республикашта юкъе хьалхарча моттиге латт Нохч-ГІалгІайче. Эггара аьттув болашагІа экономико-географически хьал долаш я из европейски даькъа тІа, Іаьржача, Азовски, Каспийски фордашкахьа долхача керттерча транспортни магистралашка. Ерригача Къилбаседа-Кавказа юкъара мел дар шийна чулоацаш санна я республика. Экономика (мехкдаьтта, газа, тайп-тайпарча гІишлон материалий, термальни хин запасаш, беркате лоаман даьгІенаш, хиш дехка лаьтташ, маьхерча хьун запасаш, къахьегама ресурсаш) дегІайоалаяра Іалама хьалаш дика долаш я из.

КПСС XXV съезда решенеш тІа лаьрхІа да къаман республикаш дІахо дегІайоалаега цар экономикеи культуреи лакхъелга. Цу решенешка хьежжа Нохч-ГІалгІай АССР социально - экономически дегІайоалаяра комплексни программа кийчъеча хана ниїса хургда доагора, химически, кхачан промышленность, юрта боахама, коммунальни боахама, бахача наха гІулакх деча сфера цхьадола доакъош дегІадоаладара керттера теркам тІабахийтача.

НийсагІа хургда керда промышленни объекташ, къаьстта мехкдаьттахимически яраш Грознена гаргагІа ядача городашкеи поселкашкеи дІанийсйинча.

Дуккха проблемаш я автономни республика юрта боахаме къоастае езаш. Баьцадаараши комсаши лелаяра дІахо а специализаци е еза, шерде деза хиш дехка лаьтташ. Цунна новкъостал дергда перспективе Науро - Шелковской, Сулу - Чубутлински, Аргунски системашта е лерхІача реконструкце, хІаьта иштта Гудермесски дуган Надтеречни оросительно - обводнительни системаш хьалъяь яхаро а.

Хьайбаш леладара даькъе лоархІамегІа ярех проблема— йоаггІаш йола доакъара базе вІашагІйоллар. Из кхоачашдара боккха лоархІам болаш хила тарлу естественни цонийи даьгІенийи продуктивность лакхъяр, хьайбаш кхабара лакхача лоамашкарча даьгІенех дикагІа пайда эцар.

Доазол дехьара

ФРГ. «Маннесман» — мехка эгара хьалхара ярех Москве ший представительство хьайийлларех цхьа фирма. Дуккхача шерашка оттаяьча соглашене рамкашка концерна Советски Союза хьаухийт газопроводаш ехкача эшаш йола йоккхача диаметра турбаш. Царна меттел ФРГ кхоач советски Іалама газ.

Мюльгейм яхача городе (Рурски область) дукха ха йоацаш хьаяьй тоаяь технологи йола турбаш арахеца керда завод. Цун продукцех ах советски заказчикашка кхоач.

Укх шера цун поставкай боарам 500 эзар тонн турбашка кхоачаргба.

СУРТА ТІА: кийча турбаш тІаетта составаш Мюльгеймерча завода коара арайоах.

А. УРБАНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Ма-дарра дола хоамаш

ШПИОНАШ-АЛЬПИНИСТАШ

ЦРУ цхьан провокаце истори

Из истори доладелар 1965 шера. Юкъарчал доацаш йолча цун доакъошхочон из вІашагІъеллачон — США Центральни разведывательни управлене — хьогге а «цунна тІа жІарг оттадаьлале а». ...«инцидент», кІаьдагІа хилийтара иштта аьнна цу историх ЦРУ, чакхдала гаьна да. Цул совгІа, «Аутсайд» яхача журнала тІа статья язъьча американски журналиста Говарди Кона тешал дечча тайпара, из «ЦРУ инцидент» хІана а Инде бахача бІаьш эзараш, кхыметтел миллионаш болча наьха уналхцІенонна а вахара а кхераме хила мегаш я.

Бувцар ба Гималай эггара лакхагІдолча лоамех цхьанне — Нандадеве тІа американски разведывательни ведомства агенташа йоаяь зувшйола шпионски станци Іалашъеш хинна ядерни генератор. Генератора доагора юкъаргІачу йоалл плутоний — 238. кхераме радиоактивность 300 — 500 шера ца йовш йола вещество. ЦРУ из хІама йоаярца дувзаденна гонахьарча гонна бола кхерам латт индусаша чІоагтІа деза лоархІача эггара локхагІдолча индийски хин—Ганга хин система Нандадеве бухьерча шах лухдувлаш хиларах. Плутоний — 238 чуйола металлически контейнер коррозе беча Іоткъамах Іалаьмате кхераме вещество араухаргйолаш талхайолалургья. Нагахьа санна контейнер Ганга хин системага кхаьчаяле, из атта хила мегаш а да, хет Г. Кона, Индерча дуккхача наха кхерам тІалатт. Микроскопически боарамах яьхка а плутоне радиоактивни осадкаш йоахка чкъаьра баарагІа а хий малагІа а Іалаьмате хала цамогар кхетаргда. Иштта я Гималая лоамта юкъе ядерни реактор йоаярца дувзаденнача «ЦРУ инцидента» хила мегаш йола тІехьале.

ЗаконагІа а долаш хаттар отт: миштa баьинаб американски разведывательни ведомствана доалахьара радиоактивни мухь суверенни паччахьалкхен Инде территоре тІа, тІаккха алхха хІанз, итт шу даьлча, мара гуча хІана даьннадац из гІулакх?

1964 шера гурахьа президент Джонсон раьза хилар, хІаьтта шиЙ ядерни бомбана тохкам баьча Китая ядерни потенциал мелий хьажара. Гималайски лоамашка шпионски операци ярах йолча ЦРУ предложенна. Цу гІулакха гул а беина ЦРУ эксперташа лаьхІар индийско-китайски доазонна юххе лоаман кортошка къаьстта йола зема станци оттае. Шпионски станци Инде территоре тІа оттае езаш хилар хІамма а новкъадолаш яцар, ше мел дер гІожа а нах ца лоархІаш а де Іемаь, американски разведывательни ведомство. Г. Кона белгалдоаххача тайпара, «операци ялехьа а яьчул тІехьагІа индийски правительствага хайтадацар шоаш леладу гІулакхаш».

Шиї планаш кхоачашъяра ЦРУ юкъеззар Гималайна тІабувлара опыт йола 14 американски альпинист. Селханарча спортсмений бІаргаш тІалоаладир шпионски ведомства зовнеча ахчас (шера чакхбаккха беза болх барах бетта 1000 долар, мах боацаш экзотически краяшка ухилга), контракта кулгаш яздир.

1965 шера август беттарча цхьан дийнахьа «альпинисташ» Инде столице — Деле кхаьчар, цигара бус тІема авиабазе дІабигар, цул тІехьагІа вертолетаца Нандадеви яхача пика бовхьашка кхоачабир. Цу лоама буххье тІаяккха а, цига дІаоттае а езаш бар уж зема шпионски станци. Къаьсттача рюкзака чу йоаллар станцена даара лаьрхІа йола плутоне — 238 изотопаш чуйола портативни ядерни генератор. Г. Кона йоалаю цхьа лоархІаме яц ала йиш йоаца деталь: шовшта радиоактивни облучени хилар кхераш, американски альпинистех цхьаккха вахьанзар ядерни генератор чуйоалла рюкзак ги болла. Из бахьийтар цар, цунна чудоаллар фуд а ца хозш болча, маьхах оттабаьча индийски носильщикашка.

Цхьабакъда 1965 шера сентябре Нандадеве бовхьашка кхоачилгах хІама хиланзар, хаоттам чІоагтІа во хилар бахьан долаш. Кхача лаьрхІа хиннача моттига 600 метр гаьна болаш лаьрхІар шпионаша - альпиниста дІахо ца баха, биса никъ шоллагІча шера бергболаш. Ядерни установка чуяьлла беза рюкзак цигга бита лаьрхІар цар, кхертІой гонахьа оттадаь хьула а баь.

БІаьсти яьлча мара кхетаданзар башха хІаман уйла йоацаш бола ЦРУ агенташ шоаш гІалат даь хилар. 1966 шера апреле цу метте юхабаьхкача радиоактивни мухь чухинна рюкзак баха мотт йоацаш байнабар, хетаргахьа, Іай тийкхача хьаттащен лийлхача тохкамашен шоашца чубияхьа хила беза из. Мелла лийхача а хІама хиланзар, Вашингтоне ЦРУ штаб - квартире совещаний хинначул тІехьагІа решени тІаийцар цу операцена «жІарг а оттале», Нандадеве лайкла из кхераме мухь байна хилар ара а ца доаккхаш. «Нагахьа санна индусашта цу хана хайнадаларе, — язду Г. Кона, — ЦРУ ядерни реактор яйнилга а, Ганга духдувлача моттигашка парх аьнна еха дІаяха хила тарлулга а цун Іалаьмате унзара дипломатически тІехье хиннахургьяр».

Иштта хьовзам хиннабаллашехьа, ЦРУ яланзар шиЙ планаш тІара, хІаьта 1967 шера шпионски ведомства кердача «альпийски экспедице» вІаштІехьдаьлар ядерни установка Нандакот яхача индийски кхыча лоама бухь тІа кхоачае а, шпионски станци цига дІаоттае а. Цу ерригача операцей хьакъехьа цхьаккха а информаци яьяц Инде правительствага.

«Аутсайд» яхача журнала тІа Инде территоре тІа ЦРУ яьча къайлагІча операцех йола шиЙ статья алаялара хетаяьча пресс - прессконференце къамаьл деш, американски журналиста Г. Кона белгалдаьккхар, нагахьа санна ЦРУ байна радиоактивни мухь хьа а леха цунах бола кхерам дІа ца боаккхе, Ганга хишта радиоактивни заражени хилар кхерам болга. ХІаьта из миллионаш болча индийцашта кхераме да аьлар журналиста. Г. Кона из деррига хайнад шийна дукха ха йоацаш Гималаерча шпионски операце доакъахошка, хьалха альпинисташ хиннача шин сагага гІолла.

США разведывательни управлене бІехача балхах йолча факташа Іалаьмате эгІазийгай американски общественность. Сихха цу гІулакхах ше кхетаелга дІадийхад США правительствагара Инде а. Инде МИД кхыча мехкашцарча гІулакхашта волча секретаро Дж Мехтас заявлени йир американски посолага, цу инциденто чІоагтІа са аькхдаьккхад мехка правительства а, парламента а, дерригача индийски халкъа а аьнна.

ХІаьта а шпионски ведомства викало тиганзар ЦРУ - нена духьала баькхача бехка хьакъехьа комментари яла.

В. БАЙДАШИН,
(ТАСС).

БАЛХА дикал тоаеш

ИттлагІча пятилетка укх кхоалагІча шера план кхоачаш а тІеккхоачаш а яра социалистически яхь йоаржаяь къахьегаш я «Чечингазстрой» треста коллектив. ДІадахача юбилейни шера саина хьинаре болх бу цо. Укх шера хьалхарча квартала план толамца тІеххоачашъяьй предприяте коллективо. Цу толама юкъе доккха дакъа да цхьоалагІча спецСМУ коллектива.

Укх шера 28 декабрь тІакхачалехьа шин миллионни шин бІаьн эзар сома гІишлон-монтажни балхаш кхоачашде лерхІаш ба уж. Хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдара массе участкашка, бригадашка, звеньяшка шерра яьржай социалистически яхь. СпецСМУ чуйоагІа йиъ участок. Цар кхоачашду тайп-тайпара балхаш. ЦхьоалагІча участка коллективо кхоачашду укх тайпара балхаш: газопроводаш, газораспределительни пункташ — котельнеш еж, промышленни объекташта эша гІулакхаш кхоачашду. Промышленни объекташ я: тикаш, кхыяраш. Цу моттигашка газ чуюллаш хул цхьоалагІча участка болхлой. Участка коллектива кулгалдеш ва Янурсаев Вахид. МоллагІа хьалхашка латта декхар толамца кхоачашду цу участка болхлоша.

Дика болх беш я шоллагІча участка коллектив а. Цунна кулгалдеш ва Касаев Іадлан. Участкашта юкъе эггара халагІа йола участок лоархІаш я из. ХІана аьлча дукха балхаш кхоачашде дезаш хул цу участка болхлой. Тоъаш яц транспорт, механизмаш. Цар болх массе моттигашка дІа-юха биъкъаб. Иштта халонаш нийслой а шоай балха план толамца кхоачашъю цар. Цу участка болхлоша кхоачашдер фуд аьлча, керда хьалдеча пхезза, нйссаза, шийттаза вІаштІаодаьча цІеношка газ чуюллаш ба уж. Цар бехкагІа газ чу ца юллаш цІенош эксплуатаце дІа ца луш моттиг хиннаяц.

ДІадаха юбилейни шу дика чакхдаьккхар коллективо. Ши миллионни кхо бІаьи эзар сома гІишлон-монтажни балхаш кхоачашдир. Шера план кхоачашйир 101 процент. Уж толамаш дахара доккха гІо ду партийнии профсоюзнии организацеша. Иштта дика гІо деш ба цу спецСМУ производственно-технически отдела болхлой а. Цу отделе болх беш вз ворхІ-бархІ саг. Цар кийчду массе объекташкеи цІеношкеи газ чуюллача хана эшаш дола проектно-сметни документаци. Уж заказчикашкара хьаэц. Цхьаккха гІалат доацаш хила деза документацеш.

— Тха участкай коллективаша баь болх дІаэцаш горгазера, газови инспекцера комисси хул, — йоах производственно-технически отдела начальника Оздоев Аюпа. — Царна из болх дІалуш документаци нийса кийчдаь дІадала деза тха.

Укх шера планал совгІа 20 эзар сома пайда бе, ши километр йІоахалла газопровод йилла соцам баьб СМУ коллективо. Управлене участкашта юкъе лелаеча социалистически яхье дика масал гойташ белгалъяьнна хьайоагІа Касаев Іадлана кулгалду шоллагІа участок. Квартала план толамца кхоачашъяьй цар. Вахархой хьашташ ма-хулла дикагІа кхоачашде гІерташ къахьег. Коллективе наггахьа кхоачамбоацараш а нийслу. Болх беча хана дикагІа йола материал хилац эшача дІаяхийта. Уж тайпара кхочамбоацараш балха тІа хургдоаца оагІо лех коллектива болхлоша. Вай партеи правительствай Письмона доагтІача тайпара жоп далара ди тІехьагІа шоай балха гІулакхаш тоадеш къахьийгар апрель бетта, иштта болх бу май бетта. ХІара минута зехьа ца йоаеш балха тІа дикагІа пайда эца гІерт уж, бу болх цІенеи дикеи бе гІерт. ХІара денна беча балхага хьожаш тІахьожамхой ба. Монтажни болх беча хана из шиЙ ханнахьа кхоачашбаь дикал йолаш дІабелар — из да керттера декхар. Цу гІулакха йоккха йоакхо еш ба мастераши прорабаши. ШиЙ ханнахьа болхлошта эша материал кийча лоаттаю. ХІара дийнахьа Іуйрийна ше балха хьавеча болхлочоа хов селханчул дикагІа тахан, тахан арчул дикагІа кхоана болх бе безилга. Цу девизагІа къахьегаш ба цу участкай болхлой. ШоллагІча участке болх беш ялхайтта звено я. Звеношта юкъе шерра яьржай социалистически яхь. Цу яхье хьалхле лелаеш ба ветеранаш Плюцков Валерий, Баймаран Рудольф, Самадов Йоакъап,- кхыбараш.

Дуккхача шерашка шоаш Іоаяь говзал къонахчарна дІалу цар. Царел тІехьа ца бусаш дика къахьегаш ба слесараш-монтажникаш Хаджимурадов Сайфудин, Федотов Юрий, Качалкин Анатолий, Хуцаев Майрбек, кхыбараш. Шоай нормаш цар кхоачашъю 115—120 процент.

Укх шера планал совгІа 80 эзар сома маьха балхаш кхоачашде, планал тІех 4 километр газопровод йилла, 100 квартира чу газ чуйилла, къахьегама овсарле цхьа процент лакхъяккха, рацпредложенех 30 эзар сом пайда бе — иштта да «Чечингазстрой» треста коллективо кхоачашде лаьрхІар.

О. ШАДИЕВ.

Лорае хьу

Дукха тайп -тайпара хьуна гаьнаш а баьцаш а я вай республике. Бакъда, из Іалам лора ца дича, деба ца дича доалаш дац. Из декхар да хІара сага.

Шиї кара 597 гектар хьу йолча Петропавловски хьун боахама 7-ча участка лесниче Куракаева дувц цу хьакъехьа:

— Хьу лораеш, хІара дийнахьа цунга хьожаш хила веза со. ХІанз оаха болх бу хьу цІенъеш телха, йокъаенна гаьнаш дІайоахаш. Дика вІаштІехьдаьккхад цІерах хьу лораяра гІулакх. Укх шера лаьрхІад оаха дуккха хьу дІае. Хьу лораеш а, из дІаювш а хьийга къа цІаккха зехьа дайнадац.

Ширпотреба эшаш йола хьу кийчъяра задани соахка тІехкхоачашйир. Планал кхозза совгІа даьхар «таркалаш» яха гІураккхаш.

Хьинаре къахьегаш дукха болхлой ба участке. Царех ба Кадыров, Золотов, Демхаев, Седельников. Тха хьуна дакъа улл Гардалника яхача юртан Ильиновская яхача станицан юкъе. Цу шина юрта дукха ба тха новкъостий. Іалам дукха дезаш, из лораде тхона дика новкъостал деш я Ильиновская яхача станицерча школера «баьццара патрулаш».

Дарбан баьцаш, комараш, хьендаргаш гулдеш республике кхайкаьяьча конкурсе массехк шера хьалхара моттиг йоах цу школа дешархоша.

Цхьа саг хургвац хьу ца езаш. Из доккха беркат долга кхета а деш, хІаране декхар да хьу лораяр, тоаяр.

А. ШАМСУТДИНОВ.

ЭСТОНСКИ ССР. «Марат» яха Таллински трикотажни объединени дакъа лоацаш я Гаване хургйолча кагирхойн студентийн Дерригдунен XI фестивале гІоргйолча СССР делегацена барзкъаш кийчдеча. Таллине деча барзкъий комплекта чуйоагІа коч, юбка, йиъ моделах йола джемпераш.

СУРТА ТІА: боамбех яь джемпераш. Автор — художник Г. Оссовская.

Ф. РУДЬКО сурт.
ТАСС фотохроника.

Іилма сага гІулакх деш да

МАЛХО ГІО ДЕРГДИЙ САГА?

Укх аьхки Ташкентех Чирчикен цІенача шин цІеношка баха хоешаргба нах. Наха чубаха цІенош дуккха сихача темпаех хьалдеча Узбекистане из дилла а хулаш дола хІама да. ХІаьта а теркам тІаоз цу событе.

Цу цІеной эргало я: Іай царна йІовхал ялари, аьхки шелдари, душевойшта хий дІоахдари маьлха энергеца дергда. ЦІенош хьалдаьдаьннадац, амма гуш да дІатІахьежача уж кхыча моллагІдолча цІеношта юхе эргало йоацаш хилар. Уж «маьлха спецификана» лаьрхІа хьадеча типовой проектана лоадам боацаш коррективаш яр мара кхы хІама дац. Царех хІарадар кІезиг-дукха шахматни улга таралест. Квадратий хьисапе да цІеной кораши хих йиззача металлически йІовхалтеларий элементаши. Маьлха энерги чуюаргья хиво, Цельсех 70 градусага кхоачаш дІоахъа луш. Специалисташта хет, элементаша цу цІеношка баха нах кхоачамболлаш йІовхалцеи дІайхача хицеи Іалашбергба аьнна.

Цу тайпарча кхыча проекташка йІовхалтеларий элементаш дуккхагІча даькъе тховш тІа увттайора. Цхьабакъда цу хьисапе дІанийсъяьча элементаша йІовхалца Іалашдора доккхий доаца коттеджа хьисапера цІенош. Узбекски гелиотехникаша керлача тайпара декхар къоастадаро торо хулийтаргья «маьлха» цІенош практически хьаштдола этажаш йолаш хьалде. Кхаьла ди дена е шелал этта моттиг хилча, цу цІеношка болх бе йолалу автоматически города йІовхала трассага доахаргаш. ХІаьта а, специалисташта хетачох, йІовхала керттера источник маьлха энерги хургья цу тайпарча цІеношка.

ХІанз Узбекистане хьалъеш латт кхы а 26 «маьлха» объект: диазза вІаштІардаь наха чубаха цІеноши берий бешамаши. Уж здаиеш экспериментальни я. Тохкамий итогаш яь яьлча, дикагІйола конструктивни решенеш массови гІишлош хьалъяра типови проектана юкъегІоргья.

Маьлха энерги юкъейоалаяро торо хулийтаргья йІовхал яларгеи дІайхача хигеи дІадода доагор 60 процентага кхоачаш кхоле. ЙІовхалтергаши кхыйола чоалхане йоаца оборудованни оттаяра чотагІа цІенош хьалдарга дІадодар лахлургда цун чІоагІбаьча маьхага хьежача 15—20 процент.

Бухара яхача городе болх бе йолаеннай вай мехка эггара хьалхара маьлха хийдІоахдергаши гелиокухнеши арахецара специализаци яь завод. Предприяти ше а цига хьаю приборащ а Узбекски ССР Іилмай Академе член-корреспондента Умаров Гияса кулгалдеча гелиотехникий коллектива кІорига я.

[illegible]

механически е электрически яр хьаяра наькъаш лахар. Оаха ях цу тайпарча цхьаннех шоллагІъяр хьаяр Стирлинга двигатела гІонца де, хІана аьлча цун йІовхали энергии хьахул арахьарча сгоране чотагІа. Ховш да, цу тайпара йола машина болх бе йолаялийтара моллагІча йІовхала источникех пайда эца йиш хилар. Амма Стирлинга двигатела кхачан источник эггара перспективничарех цаІ я — йикъяь маьлха эІанараш. Машина болх беча камера дІатІакхаьчача, цар къайлача контура тІа циркуляци яйт водородага, гелега е кхыйолча двигатела поршнеш йолайолийтаргйолча газага. Механически энерги электрическичунга ялар ше массаза хулчча тайпара хул. Оаха хІанзлехьа оттаяьй цу тайпара маьлха электростанце массехк проект.

Умаров Гияса дувц, узбекски гелиотехникий балха вож лостам маьлха энергех мела хий кийчдара. помещенеш йІоахъяран царна кондиционированни яран пайда эцара наькъаш лахар да яхаш. Укхаза цхьадола толамаш даьхад. Из да, масала, вай хьоадаьча «маьлха» цІеношта конструировани яр. Геттара дика лоархІаш я, къаьста жа Іуша, гелиокухнеш — узбекски физикий изобретени. ДІатІахьежача, Іалаьмате доккха зиза санна я из. Ялх дотобесарча лорло — концентраташа маьлха зІанараш гул а йий цхьан фокусах маьлха энерге приемник латтача дІахьожаю. Йийкха йолча хана — хІаьта Узбекистане юкъера лаьрхІача шера 300 маьлха ди ма-хулий — маьлха гелиокухни электрически плитачул вогІа бац болх. Іилмахоша оттаяьй «маьлха» шелъергий, сом, ялат, баьцадаараш, хьоаса беча вІаний коконаш йокъаергий конструкци. Шиї тайпара установка яьй аьшка бетона изделеш йокъаяра.

Гелиотехникий балха кхоалагІа лостам ба маьлха энергех юрта боахаме пайда эцар. Из — маьлха сердалца тайп-тайпарча культурай гина облучени яр. Умарова яхачох, боакамаша еча опыташа тешаву, дІаделехьа боамбе гина облучени яро хьувкъам 10—15 процент лакхбеш хиларах. Цул совгІа ги хьалха тІадоал. Іилмахоша оттаяьй минерализаци яьча хих дилла мела хий ду установка. Масала, дика болх бу Кызылкума яьсале вІашагІъеххача хийтезлоргаша, маьлха установкашца болх беча лаьттан кІалхара хий хьатІадоахача насосаша.

ГІо дергдий маьлхо сага, энерги кхоачалуш латтача лаьттагІара доаккхача доагора метта шиЙ энерги дІа а оттаяь? Советски гелиотехникашта карагІдийннаоаша доглоахийт цунга. Дицдалийта йиш яц бетта маьлхо лаьт- [illegible]

Эльдар ХОДЖАЕВ,
АПН корреспондент.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

20 май

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха». Информационни программа. 8.35 — Іуйранара гимнастика. 8.55 — «Говза кулгаш». 9.25 — «Голубка» яха телевизионни дукхасерийни художественни фильм. 4 сери. 10.30 — «Дай-поаной, шоана!». 11.00 — «Іуйранара почта» яха музыкальни программа. 11.30 — «ДикагІа дола товараш — дуккхагІа». 12.00 — «Музейнийн выставочни залашкех гІоллаь». «Паччахьалкхен эрмитаж». 12.30 — «Советски ашарий хержа оагІонаш». Композитор Милютин. 13.00 — «Кхерам боацаш дІа-юха лелар». 13.30 — «Новосибирски паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт». 14.15 — Бераштa дола фильм. «Трубачева отряд тІом беш я» яха художественни фильм. 15.45 — «Спортлото» тираж. 15.55 — «УнагІцІено» яха Іилман - популярни программа. 16.40 — «Горизонт» яхача вокально - инструментальни ансамбла концерт. 17.00 — «Дийнача хІамай дунен тІа. Передача дІахьу Дроздова. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Мексика телевидене программа». 19.05 — «Следстви дІахьу ЗнаТоКаша» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «ДІалокх Мориас хьалхе лелаеча оркестро». (Франци). 21.55 — «Боксах бола дунен чемпионат». Финал. Болгарера трансляци. Йистеяьлча—кердадараш.

II ПРОГРАММА

16.55 — «Аппассионата» яха художественни фильм. 17.35 — ТАИН — тамашийнача Іилмай телевизионни академи». Передача дІахьу Нохч-ГІалгІай Паччахьалкхен университета профессора В. Б. Виноградова. 17.55 — «Спортивни передача». 18.45 — «Вайнах» яхача иллейи халхарийн Нохч-ГІалгІай Паччахьалкхен ансамбла концерт.

21 май

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха». Информационни программа. 8.35 — «Зарядка е дІаотта». 8.55 — «СССР халкъий иллеши халхараши». 9.30 — «Гургалбетта сахьат». 10.00 — «Советски Союза гІулакх деш ва». 11.00 — «Яйнача ханах бола фаьлг» яха художественни фильм. 2 дакъа. 12.10 — «Иллеш доах БССР заслуженни артиста Кучинске». Минскера передача. 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — «Музыкальни киоск». 14.00 — Театральни спектакль. Шеридан. Горьке цІерагІча СССР Московски художественни академически театра «Нахана лера школа» яха фильм-спектакль. 16.45 — «Дунен халкъашта юкъера панорама». 17.15 — «Шун письмоех йола музыкальни программа». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Клоун Ро а Коко яха цун жІала а» яха мультфильм (ГДР). 18.30 — «Кинониккъбара клуб». Передача дІахьу Ю. А. Сенкевича. 19.30 — Центральни телевидене экрана тІа эггара хьалха». «БІаьстан хувцамаш» яха художественни фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Искусства мастераш». «СССР халкъа артист Леонов. Передача йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

16.40 — «Школьни вахар» яха пионераштеи дешархоштеи йола передача (нохчий меттала). 17.10 — «Константин Симонов. ТІема йоазонхо волаш вус» яха Іилманпопулярни фильм. 17.30 — Шун письмоех дола концерт (гІалгІай меттала). 18.00 — «Шиї тайпара дола вахар» яха художественни фильм.

РАДИО

20 май

6.30 — «Загорский» совхоза хьайбаш лeладераш болча (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Ашараш. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск. 10.20 — «СалоІа минуташ» яха радиокомпозици (нохчий меттала). 13.00 — Гуржий халкъа ашарий концерт. 13.40 — «КІарцхал» яха сатирически журнал (гІалгІай меттала). 14.30— Степаненко. «Дмитрий Борисович а Борис Борисович а» яха дувцар. 16.00 — «Хьона, Даьхе, салтечун догІ» (гІалгІай меттала). 16.30 — «Вошал долча халкъий ашараш» яхача циклацара передача (гІалгІай меттала). 18.00 — «Кагирхой вахар» (нохчий меттала).

21 май

7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Хоамаш. 8.25 — «Шоана дуккхаеза ашараш». 11.15 — «Лирически ашараш» (гІалгІай меттала). 11.30 — «Къона тІехье» (нохчий меттала). 15.15 — «ЦІе сийгаш» (гІалгІай меттала). 15.45 — КІирандийнахьара ашарий программа. 16.30 — «Школьни глобус». 18.30 — «Иллеца доттагІалла дарашта йола концерт» (нохчий меттала).

Хоттам

Тахан республике гІоллеи Грознеи хувцалуш мохаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьехаш хилийта; дийнахь фегара температура плюс 18—23, Грозне 20—22 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмен мохаш йоала а делхаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чІоагІа мух хьехаш; сарахьа фегара температура плюс 7—12, дийнахьа 17—22 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

20 МАЕ

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 10.00. Кинозала фойе. Болх беш я ловзара автоматаш. 12.00. Халхара зал. Бераша «Колобок» яха спектакль. 16.00. Болх беш я шахматни клуб. 19.00. Ахканара майда. Кагирхой сайре. 18.00. Йоккха зал. «Са уст-нана» [illegible]

С. М. Кирова цІерагІа салаІарен культурай парк. 14.00. Массовый майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 19.00. Баьццара театр. Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 19.30. Кинолекторий. «Коммунистически мораль — са мораль» яха кинофестиваль.

19.00. Халхара майда. Кагирхой салаІара сайре.

Н. К. Крупская цІерагІа культура Дворец. 11.00. Болх беш я ловзара автоматаш. 12.00. Бераша йола утренник. 16.00. Библиотека. «Комсомол, тхо хьа тешаме ноахал» яха обзорни выставка. 19.00. Болх беш я кинолекторий. [illegible]

Химикий культура Дворец. 15.00. Болх беш я «Жаворонок» яха берий музыкальни клуб. [illegible]

йола библиографически обзор. «Красный молот» завода культура ЦІа. 18.00. Къоначa [illegible]

21 МАЕ

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 10.00. Болх беш я ловзара автоматаш. 10.00. [illegible]

Н. К. Крупская цІерагІа культура Дворец. 18.00. Лекционни [illegible]

зал. Болх беш я «Мечта» яха кинолекторий. 19.00. Кагирхой халхара сайре.

С. М. Кирова цІерагІа салаІарен культурай парк. 14.00. Массовый майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.00. [illegible]

кинотеатр. 11.00. Болх беш я аттракционаш. 12.00. Болх беш я берий игротека. 19.00. [illegible]

Химикий культура Дворец. 10.00. [illegible]

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктохама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культурай отделай — 3-61-46; промышленностиа отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отдела партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05159. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул Маяковского, 92. Заказ № 3914.